

İ.A. (I.A.) FRANSAYA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

23 sentyabr 1998-ci il tarixli Məhkəmə qərarı

(Ərizə № 1/1998/904/1116)

Bu məhkəmə qərarının mətninin yekun variantı 1998-ci ilin qərarlar toplusunda (*Reports of Judgments and Decisions* 1998) dərc olunmazdan əvvəl redaktə olunur. Həmin toplunu nəşirdən: «Karl Heymanns Verlad KQ»dən (*Carl Heymanns Verlag KG*) əldə etmək olar (ünvan: *Luxemburger Straße 449, D-50939 Köln*); eləcə də nəşir sonrakı səhifədə sadalanan müəyyən ölkələrdəki nümayəndələri ilə birlikdə toplunun yayımını təşkil edir.

Nümayəndələrin siyahısı

Belçika: *Etablissements Emile Bruylant* (ünvan: *rue de la Régence 67, B-1000 Bruxelles*)

Lüksemburq: *Librairie Promoculture* (ünvan: *14, rue Duchscher (place de Paris), B.P. 1142, L-1011 Luxembourg-Gare*)

Niderland: *B.V. Juridische Boekhandel & Antiquariaat A. Jongbloed & Zoon* (ünvan: *Noordeinde 39, NL-2514 GC 's-Gravenhage*)

QISA İCMAL²³

Palata tərəfindən çıxarılmış qərar

İddiaya əsasən, Fransa ibtidai həbsin və cinayət prosesinin uzun müddət davam etməsində təqsirləndirilirdi.

I. KONVENSIYANIN 5-ci MADDƏSİNİN 3-cü BƏNDİ

A. Nəzərə alınmalı olan müddət

Müddətin başlandığı tarix: ərizəçiyə qarşı ittihamın irəli sürüldüyü və onun ibtidai həbsə alındığı tarix.

Müddətin sonu: ittiham hökmünün çıxarıldığı tarix (baxmayaraq ki, Fransa qanunvericiliyində həmin ittiham hökmünü ləğv etmiş Kassasiya Məhkəməsinin qərarı retrospektiv qüvvəyə²⁴ malikdir).

Ümumi müddət: cəmi beş il üç ay.

B. Həbsdə saxlanma müddətinin ağlabatan olub-olmaması

Məhkəmə presedentlərinə istinad edildi.

Ərizəçinin müvafiq cinayəti törətdiyinə dair əsaslı şübhənin davamlı surətdə mövcud olduğuna etiraz edilmədi. Məhkəmə orqanlarının istinad etdikləri digər əsaslar (ictimai asayişə cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq, ərizəçinin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək, təkrar cinayət törədilməsinin qarşısını almaq və təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək, habelə iştirakçılarla sövdələşməyə girmə,

²³ Katibliyin bu qısa icmalı Məhkəmə üçün məcburi qüvvəyə malik deyil.

²⁴ Qərarın retrospektiv qüvvəsi onun geriye qüvvəsi deməkdir (*tərc.*).

şahidlərə təzyiq göstərmə və sübutları məhv etmə riski) vaxt keçdikcə öz aktuallığını itirmişdi.

Nəticə: pozuntu baş verib (yekdilliklə).

II. KONVENSIYANIN 6-cı MADDƏSİNİN 1-ci BƏNDİ

A. Nəzərə alınmalı olan müddət

Müddətin başlandığı tarix: ərizəçiyə qarşı ittihamın irəli sürüldüyü tarix.

Müddətin sonu: proses hələ də davam etməkdədir.

Ümumi müddət: Avropa Məhkəməsinin qərar qəbul etdiyi tarixə qədər təxminən altı il doqquz ay.

B. Məhkəmə araşdırması müddətinin əqlabatan olub-olmaması

Məhkəmə presedentlərinə istinad edildi.

İbtidai istintaqın uzanması: istintaq aparan orqanların hərəkətlərini tənqid etməmək olmaz, lakin iş «faktiki» baxımdan mürəkkəb idi və istintaqın vaxtının əhəmiyyətli dərəcədə uzanmasına ərizəçi də şərait yaratmışdı.

Nəticə: pozuntu baş verməyib (yekdilliklə).

III. KONVENSIYANIN 50-ci MADDƏSİ

A. Maddi ziyan

Heç bir kompensasiya ödənilməməlidir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

Avropa Məhkəməsindəki icraatla bağlı məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin əvəzi ödənilmişdir.

Nəticə: cavabdeh dövlət məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə müəyyən edilmiş məbləğləri ərizəçiyə ödəməlidir (yekdilliklə).

İSTİNAD EDİLMİŞ MƏHKƏMƏ PSESEDNTLƏRİ

27.6.1968, *Nyumayster (Neumeister)* Avstriyaya qarşı; 28.3.1990, *B* Avstriyaya qarşı; 26.6.1991, *Letelye (Letellier)* Fransaya qarşı; 27.11.1991, *Kemaşe (Kemmache)* Fransaya qarşı (№1 və 2); 31.3.1998, *Reynhardt (Reinhardt)* və *Silman-Keyd (Slimane-Kaïd)* Fransaya qarşı.

İ.A. Fransaya qarşı məhkəmə işində,²⁵

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi, İnsan hüquqları və əsas azadlıqlar haqqında Avropa Konvensiyasının («Konvensiya») 43-cü maddəsinə və A Məhkəmə Reqlamentinin müvafiq müddəalarına²⁶ uyğun olaraq, hakimlər:

cənab R. Bernhardt (*R. Bernhardt*), sədr;
cənab L.-E. Pettiti (*L.-E. Pettiti*);
cənab R. Makdonald (*R. Macdonald*);
cənab C. De Meyer (*J. De Meyer*);
cənab R. Pekkanen (*R. Pekkanen*);
cənab A.N. Loizu (*A.N. Loizou*);

²⁵ Katibin qeydi: Bu iş 1/1998/904/1116 sayı ilə nömrələnmişdir. Birinci ədəd müvafiq ildə (ikinci rəqəm həmin ili göstərir) Məhkəməyə təqdim edilmiş işlərin siyahısında həmin işin yerini göstərir. Axırncı iki ədəd isə, müvafiq surətdə, Məhkəmə yaradıldıqdan bəri Məhkəməyə verilən işlərin və Komissiyaya təqdim edilən ərizələrin siyahısında bu işin yerini göstərir.

²⁶ A Məhkəmə Reqlamenti 9 sayılı Protokol qüvvəyə minənə qədər (1 oktyabr 1994-cü il) Məhkəməyə verilmiş bütün işlərə, həmin tarixdən sonra isə yalnız həmin Protokola bağlı olmayan dövlətlərə aid olan işlərə tətbiq edilir. Onun müddəaları 1 yanvar 1983-cü ildə qüvvəyə minən və sonradan bir neçə dəfə düzəlişlər edilən Reqlamentə uyğundur.

cənab C.M. Morenilla (*J.M. Morenilla*);
cənab A.B. Baka (*A.B. Baka*);
cənab E. Levits (*E. Levits*);
habelə katib cənab H. Petsold (*H. Petzold*) və katib müavini
cənab P. C. Mahoneydən (*P.J. Mahoney*) ibarət tərkibdə Palatada
işə baxaraq,
26 iyun və 27 avqust 1998-ci ildə qapalı müşavirə keçirərək,
yuxarıda göstərilən sonuncu tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı
qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş Konvensiyanın 32-ci maddəsinin 1-ci bəndində və 47-ci maddəsində müəyyən edilmiş üç aylıq müddət çərçivəsində 26 dekabr 1997-ci ildə Fransa Hökuməti («Hökumət») tərəfindən Məhkəməyə təqdim edilmişdir. İş 29 mart 1993-cü ildə Fransa vətəndaşı cənab Hüseyin İ.A. tərəfindən 25-ci maddə əsasında Avropa İnsan Hüquqları Komissiyasına («Komissiya») təqdim edilmiş Fransa Respublikasına qarşı 28213/95 sayılı ərizə vasitəsilə qaldırılmışdır. Ərizəçi şəxsiyyətinin açıqlanmamasını Məhkəmədən xahiş etmişdir.

Hökumətin müraciətində Konvensiyanın 48-ci maddəsinə istinad edilmişdir. Həmin müraciətin məqsədi işdəki faktlar əsasında cavabdeh dövlət tərəfindən Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi üzrə öhdəliklərin pozulub-pozulmadığını müəyyən edən qərarın çıxarılmasına nail olmaq idi.

2. A Məhkəmə Reqlamentinin 33-cü Qaydasının 3(d) bəndinə uyğun olaraq verilmiş sorğunun cavabında ərizəçi bildirdi ki, Məhkəmədə keçiriləcək prosesdə iştirak etmək və onu təmsil edəcək vəkil qismində Renn vəkillər kollegiyasının üzvü cənab T. Fillionu (*T. Fillion*) təyin etmək istəyir (30-cu Qayda).

3. Təşkil edilməli olan Palataya *ex officio* üzvlər qismində Fransa vətəndaşı olan seçilmiş hakim cənab L.-E. Pettiti (Konvensiyanın 43-cü maddəsi) və Məhkəmənin sədri cənab R.

Rissdal (*Ryssdal*) (21-ci Qaydanın 4(b) bəndi) daxil edildilər. 31 yanvar 1998-ci ildə Məhkəmə sədrinin müavini cənab R. Bernhardt, katibin iştirakı ilə, Məhkəmənin digər yeddi üzvünün, yəni cənab R. Makdonald, cənab C. De Meryer, cənab R. Pekkanen, cənab A.N. Loizu, cənab C.M. Morenilla, cənab A.B. Baka və cənab E. Levitsin adlarını püşk vasitəsilə çəkdi (Konvensiyanın 43-cü maddəsi, *in fine* və 21-ci Qaydanın 5-ci bəndi). Sonradan Məhkəmə sədrinin müavini cənab R. Bernhardt 18 fevral 1998-ci ildə vəfat etmiş cənab Rissdalı əvəz etdi (21-ci Qaydanın 6-cı bəndinin ikinci yarımbəndi).

4. Palatanın sədri qismində (21-ci Qaydanın 6-cı bəndi) cənab Rissdal, katib vasitəsilə Hökumətin nümayəndəsi, ərizəçinin vəkili və Komissiyanın nümayəndəsi ilə prosesin təşkili barədə məsləhətləşdi (37-ci Qaydanın 1-ci bəndi və 38-ci Qayda). Bundan sonra verilmiş sərəncama uyğun olaraq, katib, müvafiq surətdə, 20 və 25 may 1998-ci ildə ərizəçinin və Hökumətin yaddaş qeydlərini aldı. 2 iyun 1998-ci ildə Komissiyanın katibi bildirdi ki, Komissiyanın nümayəndəsi öz qeydlərini dinləmədə təqdim edəcəkdir.

5. 19 iyun 1998-ci il tarixli məktubu ilə cənab Fillion cənab Bernhardtə məlumat verdi ki, dinləmədə onu Strasburq vəkillər kollegiyasının üzvü xanım M. Qasner-Hemmerle (*M. Gassner-Hemmerlé*) əvəz edəcəkdir.

6. Cənab Rissdalın qərarına uyğun olaraq, 23 iyun 1998-ci ildə Strasburqda İnsan Hüquqları Sarayında açıq dinləmə keçirildi. Məhkəmə öncə hazırlıq iclası keçirdi.

Məhkəmədə iştirak edənlər:

a) Hökumətin adından:

cənab B. Nedelets (*B. Nedelec*), nümayəndə – Xarici İşlər Nazirliyi, hüquq məsələləri departamenti tərəfindən ezam olunmuş magistrat;

cənab Brudi (*Brudy*), məsləhətçi – Ance Apellyasiya Məhkəməsinin baş vəkili;

cənab Dalles (*Dalles*), məsləhətçi – Ədliyyə Nazirliyi, Cinayət işləri və əfv məsələləri departamenti tərəfindən ezam olunmuş magistrat;

xanım Dabel Klerin (*Dabel Clerin*), məsləhətçi – Ədliyyə Nazirliyi, Avropa və beynəlxalq məsələlər xidməti, baş attaşə.

b) Komissiyanın adından:

cənab C.K. Soyer (*J.-C. Soyer*), nümayəndə;

c) ərizəçinin adından:

xanım M. Qasner-Hemmerle (*M. Gassner-Hemmerlé*), Strasburq Vəkillər Kollegiyası, vəkil.

Məhkəmə cənab Soyeri, xanım Qasner-Hemmerleni və cənab Nedeletsin müraciətlərini dinlədi.

FAKTLAR BARƏSİNDƏ

I. İŞİN HALLARI

7. Ərizəçi 1958-ci ildə Beyrutda (Livan) anadan olub, hazırda Renn həbsxanasında (*Ille-et-Vilaine*) həbsdədir. O, 1990-cı ildə Livana səfər etmiş, orada gənc livanlı qadınla evlənmişdi, həmin qadın onun ikinci arvadı oldu.

A. İşin qaldırılmasına səbəb olmuş hadisələr

8. 21 iyun 1991-ci ildə Le-Sabl-d'Olonn (Vendi) limanının girişində sudan gənc qadın cəsədi tapıldı. Onun ağzı tıxanmış, dişləri sındırılmışdı, başında zədələr vardı. Cəsəddə boğulma əlamətləri vardı, eləcə də onun sinəsində və budunda yanıqlar vardı, cəsədə təxminən iyirmi kiloqram çəkisi olan yük bağlanmışdı. Elə həmin gün həkimlər Nado (*Nadau*) və Rokard (*Rocard*) tərəfindən həyata keçirilmiş patoloji anatomik müayinə nəticəsində digər məsələlərlə yanaşı aydın oldu ki, ölümün səbəbi boğulma olub və ölümdən qabaq qurbanın başına zərbə endirilib.

9. 25 iyun 1991-ci ildə qətl üzrə istintaq başlandı və istintaqı aparan hakim sərəncam verdi ki, cəsədin müayinəsi ilə bağlı ekspert rəyi verilsin. Həmin rəy professor Rudler (*Rudler*) tərəfindən 20 oktyabr 1991-ci ildə təqdim edildi.

10. Cəsədin kimliyini müəyyən edə bilməyən müstəntiqlər bu informasiyanı İnterpol vasitəsilə yaydılar. 5 noyabr 1991-ci ildə İnterpolun Beyrut ofisi onlara məlumat verdi ki, ərizəçinin arvadının valideynləri qızları barədə son vaxtlar heç bir xəbərin olmamasından narahatlıq keçirərək Livanın dövlət hakimiyyəti orqanlarına onun yoxa çıxması barədə məlumat veriblər.

Sonradan məlum oldu ki, 21 avqust 1991-ci il tarixli məktubu ilə ərizəçi Nuaye (*Mayen-et-Luara*) bələdiyyə xidmətlərinə və Vezins jandarmeriyasına arvadının yoxa çıxması barədə məlumat verib. 14 sentyabr 1991-ci ildə həmin briqadadan olan jandarmırlar tərəfindən dindirilərkən, o, bildirdi ki, onun arvadı 18 iyun 1991-ci ildə öz qardaşı ilə İsveçrədə görüşmək üçün onu tərk edib və ondan oğurladığı bir qədər pulu və qiymətli əşyaları özü ilə aparıb. 4 oktyabr 1991-ci ildə o, həmçinin prefektura orqanlarına itkin düşmüş şəxs barəsində məlumat verdi.

11. Cəsəd üzərində həyata keçirilən testlər nəticəsində müəyyən edildi ki, qurban ərizəçinin arvadıdır.

12. 4 dekabr 1991-ci ildə ərizəçi polis həbsxanasına salındı. İstintaq aparan polis tərəfindən dindirilərkən, o, əvvəlcə iddia etdi ki, 18 iyun 1991-ci ildə arvadından Ance stansiyasında ayrılıb, orada arvadı İsveçrəyə yollanmazdan əvvəl Parisə gedən qatara minib.

Sonra o, mahiyyət etibarilə aşağıdakı ifadəni verdi: 19 iyun 1991-ci ildə evdə qalmaqaldan sonra ərizəçinin arvadı həblər ataraq və sonra məişət ağardıcısını üstünə tökərək intihar etməyə cəhd göstərib, bundan sonra o, özünü paltar bağı ilə asıb; arvadının ailəsinin reaksiyasından qorxan cənab İ.A. onun cəsədini hissələrə bölüb, dilini əski parçası ilə geriye – ağzına basıb, onu döşəkağına və ədyala büküb, yanına yük qoyaraq

bağlayıb, sonra isə maşınını Le-Sabl-d'Olonna sürməzdən əvvəl onu maşınının yük yerinə qoyub; ertəsi gün orada gecənin düşməsini gözləyərək cəsədi suya tullayıb.

İstintaq davam etdikcə hadisələrin bu versiyasında uyğunsuzluqlar aşkara çıxdı. Məsələn, ərizəçinin arvadı üstünə məişət ağardıcısı tökməmiş və həblər qəbul etməmişdi, o, asılmamış, boğulmuşdu; əski parçası isə onun ağzına ölümündən əvvəl dürtülmüşdü, eləcə də bədənində yanıqlar və dişlərində xəsarətlər olduğu aşkar edilmişdi.

B. Məhkəmə istintaqı

1. 1991-ci ildə istintaqın gedişi

13. 6 dekabr 1991-ci ildə Le-Sabl-d'Olonnun istintaq aparan hakimi cənab İ.A.-nı qətdə ittiham etdi və onun həbsi barədə müvəqqəti order verdi, orderə əsasən, o, üç gün həbsdə saxlanmalı idi. 9 dekabr 1991-ci ildə hakim onun ibtidai həbsi barədə order qəbul etdi, orada deyilirdi:

«...

Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 137-ci maddəsində təsbit olunmuş məhkəmə nəzarətinin məhdudiyyətləri yetərli olmadığını nəzərə alaraq;

Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayiş bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq,

təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək,

və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir,

çünki:

iş ciddi cinayətə aiddir və aparılmış istintaqlar nəticəsində aşkara çıxarılanların, xüsusən cəsədin hansı şəraitdə tapılmasının işığında ictimai asayiş pozulmuşdur;

təqsirləndirilən şəxs livanlı icmasına mənsubdur və qurbanın ailəsinin qisasçı hücumlarına məruz qalma riskindən müdafiə edilməlidir;

onun istənilən vaxt Orta Şərqdə gizlənməsi ehtimalı olduğuna görə məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etməyə ehtiyac vardır».

14. 10 dekabr 1991-ci ildə istintaq aparan hakim professor Panyeni (*Pannier*) və həkim Byuronu (*Bureau*) qurbanın cəsədində tapılmış xəsarətlər barədə rəy vermək üçün ekspert qismində təyin etdi (onların rəyi 3 iyun 1992-ci ildə təqdim edildi).

Elə həmin gün, habelə 16 dekabr 1991-ci ildə hakim ərizəçinin əmisi oğlanlarından birini dindirdi, o, öz istəyi ilə ərizəçini görməyə gəlmişdi.

15. 19 dekabr 1991-ci ildə istintaq aparan hakim professor Dotremepyunu (*Doutremepuich*) qurbanın uşaqlıq və anus dəliklərindən götürülmüş nümunələr barədə ekspert rəyi vermək üçün təyin etdi.

16. 20 dekabr 1991-ci ildə istintaq aparan hakim cinayətin necə baş verdiyinə dair izahat almaq üçün iclas keçirdi, orada digər şəxslərlə yanaşı, patoloji anatomik müayinəni həyata keçirmiş həkim də iştirak edirdi, o, ekspert qismində təyin edilmiş və üzərinə belə bir xüsusi vəzifə qoyulmuşdu ki, hadisələr barədə təqsirləndirilən şəxsin versiyasının patoloji anatomik müayinənin nəticələrinə uyğunluğunu yoxlasın (onun rəyi 10 yanvar 1992-ci ildə təqdim edildi).

Elə həmin gün istintaq aparan hakim cənab İ.A.-nı dindirdi.

17. Ance Regional Cinayət İstintaqı Departamenti (RCİD) 18 dekabr 1991-ci ildə aldığı tapşırıqlar əsasında hərəkət edərək, 20 dekabr 1991-ci ildən 12 fevral 1992-ci ilədək ərizəçinin iki tanışının – cənab V.-nin və xanım B.-nin telefon xəttini izlədi.

2. 1992-ci ildə istintaqın gedişi

18. 7 yanvar 1992-ci ildə istintaq aparan hakim professor Dotremepyunu ərizəçinin arvadının ağzına tıxamaqdan ötrü istifadə edilmiş əski parçasını müayinə etmək üçün təyin etdi. Yanvarın 8-də hakim ərizəçi barədə tibbi-psixoloji rəylər təqdim etmək üçün iki psixoloqu – xanım Qriffonu (*Griffon*) və cənab Troadeki (*Troadec*), habelə psixiatr rəyi təqdim etmək üçün həkim Penneki (*Pennec*) təyin etdi (adı çəkilən birinci iki ekspertin rəyləri 2 aprel 1992-ci ildə, üçüncü ekspertin rəyi isə 8 aprel 1992-ci ildə təqdim edildi).

19. Ance RCİD-nin detektivi 6 dekabr 1991-ci ildə aldığı tapşırıq əsasında hərəkət edərək, 16 yanvar 1992-ci ildə ərizəçinin birinci arvadını dindirdi.

20. İstintaq aparan hakim 29 yanvar 1992-ci ildə cənab İ.A.-nın əmisi oğlundan mülki hüquqi tərəf qismində ifadə aldı. Fevralın 12-də o, qurbanın qardaşından və baldızından ifadə aldı, bundan öncə Ance RCİD 20 dekabr 1991-ci ildə alınmış tapşırıqlar əsasında fevralın 5-də onları dindirmişdi; 14 fevral və 6 mart 1992-ci ildə Ance RCİD ərizəçini onlarla üzləşdirdi.

21. Ance RCİD martın 6-da alınmış tapşırıqlar əsasında hərəkət edərək, 18 mart 1992-ci ildə cəsəddən tük nümunəsi götürdü.

22. Ance RCİD 20 dekabr 1991-ci ildə alınmış tapşırıqlar əsasında hərəkət edərək, 18 və 20 mart 1992-ci ildə cənab V.-dən və xanım B.-dən, eləcə də həbs edilməmişdən əvvəl cənab İ.A.-nın seksual münasibətdə olduğu qadından ifadələr aldı. Sonuncu konkret olaraq bəyan etdi ki, ərizəçi evi satılan kimi Fransanı tərk edib Avstraliyaya getmək niyyətində olduğu barədə ona məlumat vermişdi.

23. 31 mart 1992-ci ildə istintaq aparan hakim cinayət hadisəsi yerinə baş çəkdi.

15 aprel 1992-ci ildə o, yenə də ərizəçinin əmisi oğlunu dindirdi.

30 aprel 1992-ci ildə o, ərizəçinin keçmiş arvadından ifadə aldı.

24. 21 may 1992-ci ildə istintaq aparan hakim ərizəçinin əmisi oğlunu cənab V. və xanım B. ilə üzləşdirdi, sonra isə cənab İ.A.-nı dindirdi və konkret olaraq ondan soruşdu ki, qurbanın cəsədi üzərində hər hansı xüsusi ekspert müayinəsinin həyata keçirilməsini istəyirmi? Həmin gün verilmiş tapşırıqlar əsasında cənab V. və xanım B. yenə də Ance RCİD tərəfindən dindirildilər.

Mayın 26-da istintaq aparan hakim qurbanın qardaşı ilə baldızının üzləşdirilməsini təşkil etdi.

25. 29 may 1992-ci ildə hakim cənab İ.A. tərəfindən təqdim edilmiş azad edilmək barədə vəsatəti öz qərarı ilə rədd etdi, qərarda deyilirdi:

«...»

Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq,

təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək,

və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir,

çünki:

bu hüquq pozuntusu ciddi cinayət olmaqla ictimai asayışı kobud şəkildə pozub; əlavə araşdırmalar zəruridir; habelə Livan vətəndaşı olan təqsirləndirilən şəxsin ərazini tərk etmək ehtimalı olduğuna görə (güman ki, o, həbsindən az öncə bu addımı atmağı düşünürdü) onun məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək zəruridir».

Ərizəçinin şikayətindən sonra Puatye (*Poitiers*) Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsi yuxarıda adı çəkilən qərarı özünün 16 iyun 1992-ci il tarixli qərarı ilə aşağıdakı əsaslara görə qüvvədə saxladı:

«Təqsirləndirilən şəxsə təqsirli olduğu müəyyən ediləcəyi halda təyin ediləcək cəzanı və onun Livanda ailə əlaqələrinə malik olması faktını nəzərə alaraq, onun ölkəni tərk edərək ədalət

mühakiməsindən gizlənə biləcəyindən ehtiyat etmək lazımdır. Onun belə etməsinin qarşısını almaq üçün onun həbsdə qalması açıq-aydın zəruridir».

26. 10 iyun 1992-ci ildə istintaq aparən hakim mayın 21-də dindirdiyi üç nəfərlə ərizəçinin üzləşdirilməsini təşkil etdi.

27. 17 iyun 1992-ci ildə verilmiş tapşırıqlar əsasında Ance RCİD tərəfindən bir şahid dindirildi.

28. 10 iyul 1992-ci ildə istintaq aparən hakim cənab İ.A.-nın əmisi oğlunu birincinin keçmiş arvadı ilə üzləşdirdi.

29. 14 sentyabr 1992-ci ildə istintaq aparən hakim cənab İ.A. tərəfindən sentyabrın 9-da təqdim edilmiş azad edilmək barədə vəsatəti öz qərarı ilə rədd etdi, qərarda deyilirdi:

«...

Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi:

sübutları mühafizə etməyin,

şahidlərə və ya zərərçəkənlərə göstərilə bilən təzyiqlərin qarşısını almağın yeganə yoludur,

çünki:

o, öz yalanlarını qurmaqda xüsusi riyakarlıq nümayiş etdirib; üçüncü tərəflərlə (keçmiş arvadı və dostu ilə) sövdələşməyə girib; və istintaqın gedişində yeni sübutlar ortaya çıxıb (oğurlandığı iddia edilən zinət əşyaları aşkar edilib);

Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq,

təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək,

və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir,

çünki:

təqsirləndirilən şəxsin öz vəsatətində qeyd etdiyi kimi, məsələ beynəlxalq və ailə münasibətlərinə aid olduğuna görə ictimai asayiş fəvqəladə dərəcədə pozulub; təqsirləndirilən şəxs onların «çox zaman vəhşi və ədalətsiz olan adətlərinin» qorxusu altında yaşadığını etiraf edir – buna görə də onun həbsdə qalması onun müdafiəsini təmin etməyin və azad ediləcəyi halda qaçıb

yoxa çıxacağına dair bütün risklərin qarşısını almağın yeganə yoludur».

30. 16 oktyabr 1992-ci ildə professor Panyenin və həkim Byuronun ekspert rəyinin surəti təqsirləndirilən şəxsə təqdim edildi və məlumat verildi ki, öz qeydlərini təqdim etməsi üçün, yaxud əlavə ekspert rəyinin və ya ikinci rəyin verilməsi barədə vəsatət verməsi üçün onun əlli gün vaxtı var; sonra o, istintaq aparan hakim tərəfindən dindirildi.

28 oktyabr 1992-ci ildə o, istintaq aparan hakim tərəfindən yenidən dindirildi.

31. 29 oktyabr 1992-ci il tarixli qərarı ilə istintaq aparan hakim ekspert təyin etdi ki, «təqsirləndirilən şəxsin kimliyi, onun maliyyə vəziyyəti, ailə və sosial vəziyyəti barədə araşdırma aparsın və onun davranış tərzini barədə hər cür məlumatları təqdim etsin». Ekspertin rəyi 14 yanvar 1993-cü ildə təqdim edildi.

32. 17 noyabr 1992-ci il tarixli qərarı ilə istintaq aparan hakim ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş azad edilmək barədə vəsatəti rədd etdi, həmin qərarla 14 sentyabr 1992-ci il tarixli qərarın sözləri təkrar olunurdu.

33. 25 noyabr 1992-ci ildə istintaq aparan hakim ərizəçinin əmisi oğlunu dindirdi.

34. 4 dekabr 1992-ci ildə hakim aşağıdakı qərarı ilə ərizəçinin ibtidai həbsini bir il müddətinə uzatdı:

«...

Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi onunla köməkçiləri arasında sövdələşmənin qarşısını almağın yeganə yoludur,

çünki:

qurbanın ölümünün halları və onun məruz qaldığı vəhşi hərəkətlər qaranlıq qalıb; təqsirləndirilən şəxsin motivlərini müəyyən etməyə çalışmaq zəruridir – bu işdə bu məsələ sadəcə şəxsi problem deyil və daha geniş kontekstdə Livanla əlaqələrin bir hissəsini təşkil edir; buna görə də, ola bilər ki, təqsirləndirilən şəxs təkbaşına hərəkət etməyib.

Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq,
təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək,
və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının
sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir,

çünki:

işin materialları göstərir ki, çox ciddi qisas riski vardır;
qurbanın xüsusi vəhşiliklə öldürülməsi ictimai rəydə uzun
müddət davam edən narahatlığa qismən səbəb olub; və ərizəçiyə
təyin edilə biləcək cəzanı və onun əcnəbi mənşəyini nəzərə
alaraq, onun məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında
qalmasını təmin etmək zəruridir».

35. 8 dekabr 1992-ci ildə istintaq aparan hakim cinayət
hadisəsi yerinə baş çəkdi.

3. 1993-cü ildə istintaqın gedişi

36. 13 yanvar 1993-cü ildə istintaq aparan hakim azadlığa
buraxılmaq barədə ərizəçinin verdiyi digər bir vəsatəti 4 dekabr
1992-ci il tarixli qərardakı eyni əsaslara görə rədd etdi (yeganə
fərq bunda idi ki, o, həbsdə saxlanmanın təqsirləndirilən şəxsin
müdafiəsi üçün zəruri olduğunu qeyd etməmişdi). Eləcə də o, 2
mart 1993-cü ildə təqdim edilmiş vəsatəti martın 5-də rədd etdi
və belə əsas gətirdi ki, həbsdə saxlanma şahidlərə göstərilə bilən
təzyiqlərin qarşısını almağın, ictimai asayışı bu cinayətdən irəli
gələn iğtişaşdan qorumağın və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə
hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etməyin
yeganə yoludur.

37. 16 mart 1993-cü ildə istintaq aparan hakim qurbanın
bədəninə tapılmış yanıqların ölümdən qabaq baş verib-
vermədiyini yoxlamaq üçün həkim Lavoldan (*Lavault*) əlavə
ekspert rəyi təqdim etməsini xahiş etdi.

24 mart 1993-cü ildə o, cənab İ.A.-ya qurbanın ağzına
tixadığı əksi parçası barədə ekspert rəyinin nəticələrini təqdim
etdi və məlumat verdi ki, öz qeydlərini təqdim etməsi üçün,

yaxud əlavə ekspert rəyinin və ya ikinci rəyin verilməsi barədə vəsatət verməsi üçün onun əlli gün vaxtı var; sonra isə onu dindirdi.

38. 2 aprel 1993-cü il tarixli qərarı ilə istintaq aparan hakim azadlığa buraxılmaq barədə ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş yeni vəsatəti rədd etdi və belə əsas gətirdi ki, həbsdə saxlanma ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq, təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir. Daha konkret desək, qərarla bildirilirdi:

«Bu cinayət nəticəsində ictimai asayiş ciddi şəkildə pozulub və gənc qadın xüsusi vəhşiliklə öldürülüb, həm qurban, həm də cinayətkar mənşəcə livanlı olduqlarına görə Fransa ərazisindən kənara çıxan asayiş pozuntusu bu günədək başa çatmayıb;

Etdiyi hərəkətin qurbanın qohumları arasında qəzəb və sarsıntı doğura biləcəyini nəzərə alsaq (onlar indiyədək Fransanın ədalət mühakiməsinə etibar etsələr də, həmin hərəkəti başa düşmək və ya qəbul etmək iqtidarında deyillər), azadlığa buraxılacağı halda həyatı təhlükə altında qala biləcək şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalması zəruridir;

Nəhayət, hazırda davam etməkdə olan araşdırmalar yekunlaşdıqdan sonra istintaq böyük ehtimalla başa çatmış olacaqdır və iyunun sonunadək iş üzrə materialların dövlət prokurorluğuna göndəriləcəyini gözləmək olar».

Cənab İ.A.-nın şikayətindən sonra Puatye Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsi bu qərarı özünün 21 aprel tarixli qərarı ilə aşağıdakı əsaslara görə qüvvədə saxladı:

«Təqsirləndirilən şəxsə təqsirli olduğu müəyyən ediləcəyi halda təyin ediləcək cəzanı və onun Livanda ailə əlaqələrinə malik olması faktını nəzərə alaraq, onun ölkəni tərk edərək ədalət mühakiməsindən gizlənə biləcəyindən ehtiyat etmək lazımdır.

Onun belə etməsinin qarşısını almaq üçün onun həbsdə qalması açıq-aydın zəruridir.

O, həmçinin hazırda davam edən istintaqın məqsədləri üçün, xüsusən şahidlərlə sövdələşməyə girmək üzrə bütün riskləri aradan qaldırmaq və onların təzyiqə məruz qalmasının qarşısını almaq üçün zəruridir, çünki [İ.A.]-nın davranışı ehtiyatlanmağa əsas verir».

39. 26 aprel 1993-cü ildə istintaq aparan hakim Qriffonu ərizəçinin tibbi-psixoloji və psixiatrik müayinəsini həyata keçirmək üçün təyin etdi (onun rəyi 8 iyul 1993-cü ildə təqdim edildi).

40. 1993-cü il mayın 4-dən 5-nə keçən gecə ərizəçinin evinin qapısına vurulmuş rəsmi polis möhürü sındırıldı və evdə oğurluq törədildi. Cəsədi daşımaq üçün istifadə edilmiş maşın (o, evdə oğurluq baş verərkən oğurlanmışdı) mayın 6-da Ancedə Mayen çayında tapıldı.

41. 10 may 1993-cü ildə istintaq aparan hakim azadlığa buraxılmaq barədə ərizəçi tərəfindən mayın 5-də təqdim edilmiş yeni vəsatəti öz qərarı ilə rədd etdi, həmin qərarla deyilirdi:

«Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq,

və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir,

çünki:

qətlə [İ.A.]-nın təqsirkar olduğuna dair ciddi sübutlar vardır və buna görə onun məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək və şahidlərə göstərilə biləcək hər hansı təzyiq riskini qabaqlamaq zəruridir».

42. 28 may 1993-cü ildə istintaq aparan hakim ərizəçi ilə onun əmisi oğlunu və öncə təyin edilmiş ekspertlərdən birini (həkim Nadonu) üzləşdirdi; onlar qurbanın bədənində aşkar edilmiş xəsarətlərin ölümdən qabaq baş verib-verməməsi məsələsini müzakirə etdilər.

43. 4 iyun 1993-cü ildə istintaq aparan hakim azadlığa buraxılmaq barədə cənab İ.A. tərəfindən iyunun 1-də təqdim

edilmiş vəsatəti belə bir əsasa görə rədd etdi ki, onun həbsdə saxlanması şahidlərə göstərilə bilən təzyiqlərin qarşısını almağın yeganə yoludur, eləcə də ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir

18 iyun və 25 iyun 1993-cü ildə hakim qəbul etdiyi iki qərarla analoji ərizələri yenə rədd etdi, qərarlarda deyilirdi:

«Qətdə [İ.A.]-nın təqsirkar olduğuna dair ciddi sübutlar vardır;

ərizəçinin arvadının öldüyü vaxtdan təqsirləndirilən şəxsin həbsinə qədər o, yalandan xüsusilə ciddi ittihamlar irəli sürərək öz ailəsini gənc qadının ailəsinə qarşı qaldırmağa cəhd etməklə xüsusi riyakarlıq göstərib;

[İ.A.]-nın ailə əlaqələrinin olduğu ölkədə gizlənəcəyindən ehtiyat etmək üçün əsas vardır;

onun ibtidai həbsi həqiqəti üzə çıxarmaq üçün zəruridir, çünki o, daim məsuliyyətdən yaxa qurtarması üçün planlaşdırılan hiylələr işlədir».

9 iyul 1993-cü ildə istintaq aparan hakim azadlığa buraxılmaq barədə 5 iyul tarixli digər bir vəsatəti belə bir əsasa görə rədd etdi ki, həbsdə saxlanma ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq, təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir. Daha konkret desək, qərarla bildirilirdi:

23 iyul 1993-cü ildə o, ərizəçinin verdiyi daha bir vəsatəti öz qərarı ilə rədd etdi, həmin qərarın mətni 18 və 25 iyun tarixli qərarlarla eyni idi.

13 və 23 avqust, 3 və 14 sentyabr, 15 və 29 oktyabr və 5 noyabr 1993-cü ildə o, müvafiq olaraq 9, 24 və 31 avqust, 9 sentyabr, 11 və 25 oktyabr və 2 noyabrda təqdim edilmiş ərizələri rədd etdi. Ümumiyyətlə bu qərarlarda deyilirdi ki, cənab İ.A.-nın həbsdə saxlanması ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn

iğtişaşdan qorumaq, təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək və onun məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir. Qərarlarda həmçinin qeyd edilirdi ki, cənab İ.A.-nın «qətlə təqsirkar» olduğuna dair «ciddi sübutlar» vardır və ərizəçinin «arvadının öldüyü vaxtdan təqsirləndirilən şəxsin həbsinə qədər» o, «xüsusi riyakarlıq göstərib», onun «ailə əlaqələrinin olduğu ölkədə gizlənəcəyindən ehtiyat etmək üçün əsas vardır», buna görə də, həqiqətin üzə çıxması üçün tələb olunan istintaqa zərər vura biləcək hər hansı risk yaratmamaqdan ötrü onun məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir.

23 noyabr 1993-cü ildə Puatye Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsi 5 noyabr tarixli qərarı belə bir əsasla görə qüvvədə saxladı ki, «sözügedən cinayətə görə təyin edilə bilən cəzanı nəzərə alsaq, məhkəmə qarşısına çıxarılmazdan əvvəl cənab [İ.A.-nın] doğrulduğu ölkədə gizlənəcəyinə dair ciddi risk vardır» və «onun həbsdə qalması bu riskdən qorunmağın yeganə yoludur».

44. Mayın 4-də baş vermiş oğurluğu törədən üç nəfərdən biri – cənab A. 9 noyabr 1993-cü ildə Ance RCİD tərəfindən dindirildi. O, bildirdi ki, oğurluğun məqsədi sübutları məhv etmək və cənab İ.A.-nın maşınını qaçıрмаq idi.

Evində oğurluq etmiş şəxslərlə əlaqələri barədə 22 noyabr 1993-cü ildə istintaq aparan hakim tərəfindən dindirilərkən ərizəçi bu məsələyə hər hansı aidiyyəti olduğunu inkar etdi.

45. Elə həmin gün hakim öz qərarı ilə cənab İ.A.-nın ibtidai həbsini bir il müddətinə uzatdı, qərarı deyilirdi: «Təqsirləndirilən şəxs məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmalıdır, çünki cinayətin ciddi xarakteri və qurbanın ölümünün halları həm Fransada, həm də Livanda ictimai asayişə ciddi şəkildə pozub».

46. Ance RCİD tərəfindən tərtib edilən və 6 dekabr 1993-cü ildə hazır olan, xüsusən mayın 4-də vermiş oğurluqdan sonra

həyata keçirilən araşdırmalara aid olan yekun hesabatı istintaq apararı hakimə göndərildi.

47. 7 dekabr 1993-cü ildə istintaq apararı hakim cənab A.-nı dindirdi və o, noyabrın 9-da verdiyi ifadəni təsdiq etdi.

48. 10 və 17 dekabr 1993-cü il tarixli iki qərarı ilə istintaq apararı hakim 6 və 13 dekabr 1993-cü ildə ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş ərizələri rədd etdi, həmin qərarlarda qeyd edilən əsaslar 13 və 23 avqust, 3 və 14 sentyabr, 15 və 29 oktyabr və 5 noyabr tarixli qərarların əsasları ilə eyni idi.

4. 1994-cü ildə istintaqın gedişi

49. 7 və 21 yanvar və 4 fevral 1994-cü ildə istintaq apararı hakim azadlığa buraxılmaq barədə 4, 18 və 31 yanvarda verilmiş ərizələri öz qərarları ilə rədd etdi, həmin qərarlarda deyilirdi:

«Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq,

və təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək,

və təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir,

çünki:

qətlə [İ.A.]-nın təqsirkar olduğuna dair ciddi sübutlar vardır; ərizəçinin arvadının öldüyü vaxtdan təqsirləndirilən şəxsin həbsinə qədər o, xüsusi riyakarlıq göstərüb; onun ailə əlaqələrinin olduğu ölkədə gizlənəcəyindən ehtiyat etmək üçün əsas vardır; və buna görə də onun məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək zəruridir».

50. Bundan əlavə, 7 yanvar və 4 fevral tarixli qərarlarda deyilirdi: «təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsi şahidlərə göstərilə bilən təzyiqlərin qarşısını almağın yeganə yoludur». Bu qərarlardan ikincisində «təqsirləndirilən şəxsi müdafiə etmək» ehtiyacı qeyd edilməmiş, lakin əlavə edilmişdi ki, ibtidai həbs «sübutları mühafizə etməyin yeganə yoludur».

51. 7 fevral 1994-cü ildə istintaq apararı hakim cənab İ.A.-nı dindirdi.

Elə həmin gün Ance RCİD 4 may 1993-cü ildə baş vermiş oğurluğu törədən üç nəfərdən birini – cənab B.-ni dindirdi. Sonradan polis onun izini itirdi.

52. 14 və 22 fevral 1994-cü il tarixli qərarları ilə istintaq aparan hakim azadlığa buraxılmaq barədə 9 və 17 fevralda təqdim edilmiş ərizələri rədd etdi. Bu qərarlarda deyilirdi ki, ərizəçinin ibtidai həbsi «sübutları mühafizə etməyin [və] təqsirləndirilən şəxslə onun köməkçiləri arasında sövdələşmənin qarşısını almağın» (14 fevral tarixli qərar) və «şahidlərə göstərilə bilən təzyiqlərin qarşısını almağın» yeganə yoludur (22 fevral tarixli qərar). Qərarların qalan hissələrinə gəldikdə, yuxarıda 49-cu bənddə sitat gətirilən əsaslar orada təkrar edilirdi.

53. 4, 11 və 18 mart tarixli üç qərarı ilə istintaq aparan hakim azadlığa buraxılmaq barədə 28 fevral və 7 və 14 martda təqdim edilmiş ərizələri rədd etdi. Bu qərarların birincisində və üçüncüsündə deyilirdi ki, ərizəçinin ibtidai həbsi «sübutları mühafizə etməyin» və «şahidlərə göstərilə bilən təzyiqlərin qarşısını almağın» «yeganə yoludur»; ikinci qərarla bu əsaslardan isə yalnız ikincisi qeyd edilmişdi. Qərarların qalan hissələrinə gəldikdə, yuxarıda 49-cu bənddə sitat gətirilən əsaslar orada təkrar edilirdi, yeganə istisna bunda idi ki, birinci iki qərarla həbsdə saxlanmanın təqsirləndirilən şəxsin müdafiəsi üçün zəruri olduğu qeyd edilməmişdi.

54. Bu əsnada, 28 fevral 1994-cü ildə Ance böyük instansiya məhkəməsinin (*tribunal de grande instance*) istintaq aparan hakimi bu işin istintaqına təyin olundu, çünki aparılan istintaqın bu məqamında bəlli oldu ki, cinayət həmin məhkəmənin yurisdiksiyasında olan ərazidə baş verib. 4 mart 1994-cü ildə istintaq aparan yeni hakim işin materiallarının ona göndərilməsini xahiş etdi. 18 mart 1994-cü ildə həmin vaxtadək istintaqı aparmış hakim öz vəzifəsini yeni hakimə təhvil verdi.

55. 6 iyun 1994-cü ildə istintaq aparan yeni hakim cənab İ.A.-nı dindirdi, o isə dedi ki, əvvəlki ifadələrini təsdiq etmək niyyətindədir.

56. 16 və 23 sentyabr 1994-cü il tarixli qərarları ilə hakim azad edilmək barədə ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş vəsatətləri rədd etdi.

Həmin qərarlardan birincisində deyilirdi:

«İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi:

sübutları mühafizə etməyin,

və şahidlərə göstərilə bilən təzyiqlərin qarşısını almağın yeganə yoludur,

çünki:

istintaq altında olan şəxs arvadını öldürməkdə hələ də təqsirli bilinir, amma bunu inkar edir; lakin ona qarşı araşdırılmalı olan sübutlar mövcuddur; üstəlik, ... işin materiallarından belə görünür ki, o, sübut qismində istifadə edilə bilən sənədləri məhv etmək məqsədilə digər şəxsləri evində oğurluq etməyə təhrik edib; və onun azad edilməsi və ya məhkəmə nəzarəti altında qalmaqla həbsdən buraxılması istintaqın hazırkı mərhələsində həqiqətin aşkara çıxmasına kömək etməyəcəkdir;

İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq,

və istintaq altında olan şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir,

çünki:

qətdə [İ.A.]-nın təqsirkar olduğuna dair ciddi sübutlar vardır və bu cinayət öz xarakterinə görə ictimai asayişin açıq-aydın və uzun müddətə pozulmasına gətirib çıxarır; istintaq altında olan şəxs riyakarlıq nümayiş etdirib; və xarici ölkə ilə əlaqələri olduğuna görə azad ediləcəyi halda gizlənəcəyindən ehtiyat edilməlidir».

ərizəçinin arvadının öldüyü vaxtdan təqsirləndirilən şəxsin həbsinə qədər o, xüsusi riyakarlıq göstərib; onun ailə əlaqələrinin olduğu ölkədə gizlənəcəyindən ehtiyat etmək üçün əsas vardır; və buna görə də onun məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək zəruridir».

İkinci qərarla deyilirdi:

«İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi:

sübutları mühafizə etməyin,

və istintaq altında olan şəxslə onun köməkçiləri arasında sövdələşmənin qarşısını almağın yeganə yoludur, çünki:

həqiqəti aşkara çıxarmaq üçün əlavə istintaq hərəkətlərinə ehtiyac vardır; xüsusən sözügedən şəxsin evində (həmin ev cinayətin baş verdiyi yerdir) oğurluğun təşkil edilməsinin və həyata keçirilməsinin hallarına aydınlıq gətirilməlidir;

İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq,

və təkrar cinayət törədilməsinin qarşısını almaq üçün zəruridir,

çünki:

iş üzrə materialların göstərdiyi kimi, sözügedən şəxsin öz arvadını öldürdüyünə dair ciddi sübutlar vardır; bu, açıq-aşkar və obyektiv olaraq ciddi cinayətdir və müvafiq olaraq, ictimai asayışın açıq-aydın və uzun müddətə pozulmasına gətirib çıxarıb; istintaq zamanı sözügedən şəxsin davranışı və xarici ölkə ilə əlaqələri onun ədalət mühakiməsindən və məsuliyyətdən yayına biləcəyindən ehtiyatlanmağa əsas verir; və artıq oktyabrın 11-də sözügedən şəxs yenidən dindirilməlidir».

57. 11 oktyabr 1994-cü ildə ərizəçi istintaq aparan hakim tərəfindən dindirildi.

58. 18 oktyabr və 21 və 25 noyabr 1994-cü ildə istintaq aparan hakim özünün üç qərarı ilə azad edilmək barədə 13 oktyabr və 17 və 22 noyabr tarixli vəsatətləri rədd etdi, həmin qərarların əsasları 23 sentyabr tarixli qərarın əsasları ilə eyni idi (11 oktyabr tarixli dinləmə barədə qeyd istisna olmaqla).

59. 28 oktyabr 1994-cü ildə istintaq aparan hakim Ance RCİD-nin direktoruna tapşırıq verdi ki, 4 may 1993-cü ildə oğurluğu həyata keçirmiş üç nəfərdən ikisi – cənab F. ilə xanım B. tapılsın və dindirilsin.

29 noyabr 1994-cü ildə cənab F.-in izinə düşüldü: o, özünü qardaşı kimi qələmə verərək həbsxanada yatırdı.

60. 3 noyabr 1994-cü ildə Şole (*Cholet*) jandarmeriyası 24 oktyabr tarixli tapşırıqlar əsasında hərəkət edərək cənab İ.A.-nın evindən rəsmi polis möhürlərini ləğv etdi.

61. 30 noyabr 1994-cü ildə istintaq aparan hakim öz qərarı ilə ərizəçinin ibtidai həbs müddətini bir ilədək uzatdı, qərar da deyilirdi:

«İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi:

sübutları mühafizə etməyin,

və istintaq altında olan şəxslə onun köməkçiləri arasında sövdələşmənin qarşısını almağın yeganə yoludur, çünki:

həqiqəti aşkara çıxarmaq üçün əlavə istintaq hərəkətlərinə ehtiyac vardır; xüsusən sözügedən şəxsin evində (həmin ev cinayətin baş verdiyi yerdir) oğurluğun təşkil edilməsinin və həyata keçirilməsinin hallarına aydınlıq gətirilməlidir; və polisə oğurluqda iştirak etmiş sonuncu şəxsi tutmaq barədə tapşırıqlar verilmişdir;

İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi:

istintaq altında olan şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək,

və ictimai asayışı qorumaq üçün zəruridir,

çünki:

iş üzrə materiallardan göründüyü kimi, [İ.A.] bunu dansa da, onun öz arvadını xüsusi rəzilliklə öldürdüyünə dair ciddi sübutlar vardır; bu, açıq-aşkar və obyektiv olaraq ciddi cinayətdir və müvafiq olaraq, ictimai asayişin açıq-aydın və uzun müddətə pozulmasına gətirib çıxarıb; istintaq altında olan şəxsin həm polis araşdırması, həm də məhkəmə istintaqı zamanı davranışı və doğulduğu ölkə ilə əlaqələri onun ədalət mühakiməsindən və cinayət məsuliyyətindən yayına biləcəyindən ehtiyatlanmağa əsas verir».

62. 2 dekabr 1994-cü ildə istintaq aparan hakim azad edilmək barədə 28 noyabrda təqdim edilmiş vəsatəti öz qərarı ilə rədd etdi, həmin qərarın əsasları 30 noyabr tarixli qərarın əsasları ilə eyni idi.

5. 1995-ci və 1996-cı illərdə istintaqın gedişi

63. 5 yanvar 1995-ci ildə cənab İ.A. azad edilmək üçün yenidən vəsatət verdi; bu vəsatət 10 yanvar 1995-ci il tarixli qərarla rədd edildi, həmin qərarın əsasları 30 noyabr və 2 dekabr 1994-cü il tarixli qərarlarda qeyd edilən əsaslarla eyni idi.

12 yanvar 1995-ci ildə ərizəçi apellyasiya şikayəti verərək, xüsusən Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə istinad etdi; o, icraatın uzun çəkməsindən şikayət etdi və iddia etdi ki, buna görə o, cavabdeh sayıla bilməz, çünki o, istintaqın uzanmasına səbəb ola bilən hər hansı addım atmayıb, eləcə də icraatın gedişinin dayanmasına səbəb olan prosessual müdafiə vasitələrindən istifadə etməyib. Bunun cavabında Ance Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsi şikayət edilən qərarı özünün 25 yanvar 1995-ci il tarixli qərarı ilə qüvvədə saxladı və aşağıdakı qənaətdə gəldi:

«...»

Adətən qadının özəri tərəfindən qətlə yetirilməsi mürəkkəb məsələ olmasa da, qeyd etmək lazımdır ki, bu qətl inkar edilmiş və özünü asma vasitəsilə intihar kimi qələmə verilmiş, hətta ölümündən qabaq qurbanın günlərlə məruz qaldığı işgəncə və vəhşilik aktları inkar edilmiş, və hər şeydən önəmlisi, bu cinayətin motivi (həmin motivi bilmədən cinayətkarın məsuliyyətini qiymətləndirmək mümkün deyil) diqqətlə gizlədilmişdir.

İstintaq altında olan şəxsin davamlı olaraq susması, istintaqın sürətlə irəliləməsinin qarşısını almaq üçün onun nümayiş etdirdiyi süslük və onun evində törədilmiş oğurluqla bağlı istintaq hərəkətlərini həyata keçirmək tələbatı (həmin oğurluqda onun dostu olan məhbuslardan biri iştirak etmişdi və həmin oğurluğun məqsədi sənədləri məhv etmək və cəsədi daşımaq üçün istifadə edilmiş maşını yox etmək idi, bunlar onun göstərişi ilə edilə bilərdi) istintaq aparan hakimi bir çox ekspert rəylərinin verilməsi barədə qərarlar qəbul etməyə və istintaq hərəkətləri

etməyə vadar etmişdir ki, bunlar həqiqəti aşkara çıxarmaq üçün ikinci dərəcəli məsələlər sayıla bilməz. Bunlar icraatın uzun sürməsinə və [İ.A.-nın] şikayət etdiyi həbs müddətinin uzanmasına səbəb olmuşdur.

Qurbanın ölümündən qabaq [İ.A.] tərəfindən günlər ərzində törədilmiş cinayətlərin şahidlərinə onun təzyiq göstərə bilməsi riski, eləcə də ona köməkçilərin tələb olunması və onun Livanda və ya başqa ölkədə gizlənə bilməsi riski onun həbsxanada qalmasını zəruri edir, çünki bu işdə məhkəmə nəzarəti Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 137-ci maddəsində nəzərdə tutulan funksiyaların yerinə yetirilməsinə yönələn tədbir deyil».

Ərizəçi konkret olaraq Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə istinad edərək hüquq məsələləri ilə bağlı bu qərardan şikayət verdi. O bildirdi ki, təqsirləndirildiyi cinayəti törətdiyini boynuna almaqdan imtina etməsi (o, həmin cinayəti törətdiyini inkar etdi) onun tərəfindən süstlük deyil; Apellyasiya Məhkəməsi izah etməyib ki, onun evində törədilmiş oğurluqla bağlı istintaq hərəkətlərini həyata keçirmək tələbatı onun ibtidai həbsinə səbəb olmuş hadisələrlə bağlı istintaqın davam etməsinin qarşısını necə ala bilərdi və həmin məhkəmə bu qərarın əsaslarına dair ətraflı izahat verməyib.

Kassasiya Məhkəməsi 22 may 1995-ci il tarixli qərarı ilə bu şikayəti rədd etdi.

64. Bu əsnada Ance RCİD 28 oktyabr 1994-cü ildə və sonra 5 yanvar 1995-ci ildə verilmiş tapşırıqlar əsasında hərəkət edərək 18 yanvar 1995-ci ildə cənab F.-i dindirdi, o isə cənab A.-nın belə bir ifadəsini təsdiq etdi ki, ərizəçinin evindəki oğurluq müəyyən sənədlərin yox edilməsini təmin etmək məqsədilə ərizəçinin göstərişi ilə həyata keçirilib.

10 fevral 1995-ci ildə istintaq aparan hakim cənab İ.A.-nı oğurluğun halları ilə bağlı dindirdi, o isə bunun arxasında özünün dayandığını inkar etdi.

24 mart 1995-ci ildə hakim özünün orderi ilə Mets (*Metz*) jandarmeriyasına cənab A.-nın ünvanını müəyyən etmək

tapşırığını verdi ki, ona hakimın yanına gəlməsi üçün çağırış vərəqəsi təqdim edilsin. 6 aprel 1995-ci ildə order geri qaytarıldı və çağırış vərəqəsi mayın 5-də təqdim edildi.

31 may 1995-ci ildə istintaq aparan hakim ərizəçini cənab A. və cənab F. ilə üzləşdirdi. Onların hər üçü oğurluq barədə əvvəlki ifadələrini təsdiq etdilər.

65. 29 iyun 1995-ci ildə istintaq aparan hakim cənab İ.A.-ya məlumat verdi ki, onun işi üzrə materiallar iyirmi gün ərzində dövlət prokuroruna göndərməlidir, həmin vaxtdan sonra o, əlavə istintaq tədbirləri üçün müraciət edə bilməyəcəkdir.

19 iyul 1995-ci ildə ərizəçi istintaq aparan hakimın həmin tədbirlər barədə göstəriş verməsini istədi; o, Livanda araşdırmaların aparılması üçün qurbanın şəxsiyyəti barədə və intihara meyilli olub-olmadığı barədə sualların yer aldığı beynəlxalq sorğu məktubu göndərilməsini xahiş etdi. O, həmçinin xahiş etdi ki, Livanda nikah və boşanma sistemini təsvir etmək üçün; eləcə də qurbanın cəsədindən nəyə görə etanol tapıldığıнын səbəblərini; aşkar edilmiş boğulma əlamətlərinin müxtəlif xarakterini; asılmış və ya boğulmuş insanların dillərinin necə olduğunu; və onun təsvir etdiyi qolların vəziyyətinin gözlənilən vəziyyətə uyğun olub-olmadığını izah etmək üçün üç ekspert rəyinin verilməsi barədə qərar qəbul edilsin.

İstintaq aparan hakim bu xahişlərin «xüsusilə gec» təqdim edildiyini və əsassız olduğunu qeyd etdikdən sonra 11 avqust 1995-ci il tarixli qərarı ilə onları rədd etdi.

66. 19 iyul 1995-ci ildə cənab İ.A. ittiham şöbəsinə də müraciət edərək icraatı etibarsız elan etməyi xahiş etdi.

67. 26 iyul 1995-ci ildə istintaq aparan hakim öz qərarı ilə azad edilmək barədə vəsatəti rədd etdi, həmin qərar da deyilirdi:

«...

İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi şahidlərə və zərərçəkənlərə göstərilə bilən təzyiqlərin qarşısını almağın yeganə yoludur,

çünki:

istintaq altında olan şəxs özünün bu mövqeyi ilə həqiqətin üzə çıxmasına mane olmaqda nə dərəcədə qətiyyətli olduğunu göstərmişdir və qurbanın ölümündən qabaq günlər ərzində törədilmiş cinayətlərin şahidlərinə təzyiq göstərilə biləcəyindən ehtiyatlanmaq lazımdır;

İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi:

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq üçün zəruridir,

çünki:

sözügedən şəxs ictimai asayışı xüsusilə uzun müddətə pozan xüsusi rəzilliklə törədilmiş qətdə təqsirləndirilir; və onun Fransa xaricindəki əlaqələri ədalət mühakiməsindən yayına biləcəyindən ehtiyatlanmağa əsas verir».

68. 31 iyul 1995-ci ildə istintaq aparan hakim işin materiallarını dövlət prokurorluğuna göndərdi.

69. 4 avqust 1995-ci ildə istintaq aparan hakim azad edilmək barədə 31 iyul tarixli vəsatəti öz qərarı ilə rədd etdi, həmin qərarın əsasları 26 iyul tarixli qərarın əsasları ilə eyni idi.

70. 11 avqust 1995-ci ildə 19 iyul tarixli vəsatəti nəzərə alaraq (həmin vəsatətdə cənab İ.A. Ance Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəindən icraatın etibarsız elan olunmasını xahiş etmişdi), istintaq aparan hakim istintaqı dayandırdı və ittiham şöbəsinin qərarını gözlədi və sərəncam verdi ki, iş üzrə materiallar həmin şöbənin sədrinə göndərilsin.

71. Elə həmin gün istintaq aparan hakim azad edilmək barədə vəsatəti öz qərarı ilə rədd etdi, həmin qərarın əsasları 26 iyul və 4 avqust tarixli qərarların əsasları ilə eyni idi.

O, 18 və 25 avqust, 1 və 29 sentyabr, 20 və 26 oktyabr, habelə 3 və 10 noyabr tarixli sonrakı ərizələri də rədd etdi. 26 iyul və 4 və 11 avqust tarixli qərarlarda qeyd edilmiş əsaslar bu qərarlarda təkrar olunur və bundan əlavə, açıq-aydın qeyd edilirdi ki, «ibtidai həbs istintaq altında olan şəxsin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək üçün zəruridir». Sonuncu üç qərarla vurğulanırdı ki, ərizəçi «həm

polis araşdırması, həm də məhkəmə istintaqı zamanı» tutduğu mövqe ilə «faktlarla bağlı müstəntiqləri və şahidləri azdırmaq» niyyətində qətiyyətli olduğunu nümayiş etdirib, qurbanın ölümündən sonrakı hadisələrin şahidləri də təzyiqə məruz qalma riski ilə üzləşiblər, ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq «müstəsna» əhəmiyyətə malik olub və cənab İ.A.-nın davranışı və Fransa xaricindəki əlaqələri onun ədalət mühakiməsindən yayına biləcəyindən ehtiyatlanmağa əsas verir, «çünki o, cinayət məsuliyyətindən yayınmağa cəhd etmişdir».

72. 15 noyabr 1995-ci il tarixli qərarı ilə Ance Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsi icraatın qanuni olduğunu qeyd etdi və əlavə istintaqın aparılması üçün işi istintaq aparan hakimə göndərdi. 20 noyabr 1995-ci ildə ərizəçi hüquq məsələləri ilə bağlı şikayət verdi.

73. 17 noyabr 1995-ci ildə mətni 26 oktyabr və 3 və 10 noyabr tarixli qərarlarla eyni olan qərarla istintaq aparan hakim azad edilmək barədə 13 noyabrda təqdim edilmiş vəsatəti rədd etdi.

74. İşin materiallarının baş dövlət prokuroruna göndərilməsi barədə ittiham tərəfinin son müraciətləri 21 noyabr 1995-ci ildə təqdim edildi və materialların göndərilməsi barədə qərar 6 dekabr 1995-ci ildə qəbul olundu.

75. 24 noyabr və 1 və 6 dekabr 1995-ci il tarixli qərarları ilə istintaq aparan hakim ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş azad edilmək barədə vəsatətləri rədd etdi, həmin qərarların əsasları 26 oktyabr və 3, 10 və 17 noyabr tarixli qərarlarda qeyd edilən əsaslarla eyni idi.

8 dekabr 1995-ci ildə ərizəçi 6 dekabr tarixli qərardan Ance Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsinə şikayət etdi. O, həbs müddətinin uzun olmasından və icraatın uzun sürməsindən şikayət etdi.

20 dekabr 1995-ci il tarixli qərarı ilə ittiham şöbəsi vəsatəti aşağıdakı əsaslara görə rədd etdi:

«...

6 dekabr 1995-ci ildə iş üzrə materialların baş dövlət prokuroruna göndərilməsi barədə qərar çıxarıldığı bir vaxtda [İ.A.-nın] vəkili iddia edə bilməz ki, istintaq «hələ yekunlaşmayıb», eləcə də onun müştərisi iyulun 19-dək gözlədikdən sonra istintaq aparan hakimdən əlavə tədbirlər görülməsini xahiş etdiyi bir vaxtda, eyni zamanda, ittiham şöbəsinə icraatın etibarsız elan edilməsi üçün müraciət etdiyi bir vaxtda o, iddia edə bilməz ki, azad edilmək barədə vəsatətin rədd edilməsi haqqında qərarı qüvvədə saxlamış 25 yanvar tarixli qərara qarşı onun müştərisi tərəfindən hüquq məsələləri ilə bağlı verilən şikayəti rədd etmiş Kassasiya Məhkəməsinin 22 may 1995-ci il tarixli qərarı istintaqın sürətinə təsir göstərməyib, çünki əslində, bir-birinə zidd görünən bu vəsatətlər hökmən müəyyən ləngimələrə səbəb olmalı idi.

...

Adətən qadının öz əri tərəfindən qətlə yetirilməsi mürəkkəb məsələ olmasa da, bu işdə qeyd etmək lazımdır ki, birincisi, istintaq altında olan şəxsin öz arvadının qətlinin halları barədə davamlı olaraq susması faktı və sonuncunun işgəncə və vəhşilik aktlarına məruz qalması, istintaqın sürətlə irəliləməsinin qarşısını almaq üçün onun nümayiş etdirdiyi süstlük və onun evində törədilmiş oğurluqla bağlı istintaq hərəkətlərini həyata keçirmək tələbatı (həmin oğurluqda onun dostu olan məhbuslardan biri iştirak etmişdi və həmin oğurluğun məqsədi sənədləri məhv etmək və cəsədi daşımaq üçün istifadə edilmiş maşını yox etmək idi; görünür, bunlar [İ.A.-nın] göstərişi ilə edilmişdi) istintaq aparan hakimi bir çox ekspert rəylərinin verilməsi barədə qərarlar qəbul etməyə və istintaq hərəkətləri etməyə vadar etmişdir ki, bunlar həqiqəti aşkara çıxarmaq üçün ikinci dərəcəli məsələlər sayıla bilməz.

İkincisi, barəsində şikayət edilən icraatın və həbsdə saxlanmanın müddəti [İ.A.-nın] təqdim etdiyi vəsatət və şikayətlər ucbatından labüd olaraq uzanmalı idi.

Hazırda ibtidai istintaq başa çatdığına görə [İ.A.-nın] ibtidai həbsi onun məhkəməsində baxılacaq faktların yekun olaraq araşdırılması; qurbanın ölümündən qabaq [İ.A.] tərəfindən günlər

ərzində törədilmiş cinayətlərin şahidlərinə onun təzyiq göstərməsinin qarşısının alınması; onun Livanda və ya hər hansı başqa ölkədə gizlənməsinin qarşısının alınması; və məhkəmənin qarşısında durması üçün məhkəməyə gəlməsinin təmin edilməsi baxımından zəruridir.

Bu işdə məhkəmə nəzarəti Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 137-ci maddəsində təsbit olunmuş funksiyaları yerinə yetirmək üçün yetərli olmadığına görə etiraz edilən qərar qüvvədə saxlanılır».

76. 5 yanvar 1996-cı ildə ərizəçi yenə də Ance Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsinə azad edilmək barədə vəsatət verdi, həmin məhkəmə vəsatəti 17 yanvar 1996-cı il tarixli qərarı ilə aşağıdakı əsaslara görə rədd etdi:

«...

Onun məruz qaldığı ibtidai həbsin müddəti qadının özəri tərəfindən qətlə yetirildiyi iş üçün qeyri-normal dərəcədə uzun olsa da, bu məhkəmənin öz əvvəlki qərarında da qeyd etdiyi kimi, onun həbsinin uzun sürməsi məhkəmə sisteminin fəaliyyətindəki hər hansı çatışmazlıqdan deyil, yalnız istintaq altında olan şəxsin davranışından (o, arvadının qətlinin həqiqi halları və sonuncunun işgəncə və vəhşilik aktlarına məruz qalması barədə davamlı olaraq susmuşdur), istintaqın sürətlə irəliləməsinin qarşısını almaq üçün onun nümayiş etdirdiyi süstlükdən və onun evində törədilmiş oğurluqla bağlı istintaq hərəkətlərini həyata keçirmək tələbatından irəli gəlir; istintaq altında olan şəxsin nümayiş etdirdiyi mövqeyi nəzərə alsaq, bu araşdırmalar və ekspert rəyləri həqiqətin aşkara çıxarılmasında irəliləyişə nail olmaq üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Nəhayət, barəsində şikayət edilən icraatın və həbsdə saxlanmanın müddəti [İ.A.-nın] təqdim etdiyi vəsatət və şikayətlər ucbatından labüd olaraq uzanmalı idi.

Bu halları, eləcə də *W İsveçrəyə qarşı* məhkəmə işi üzrə 26 yanvar 1993-cü ildə [Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi tərəfindən] qəbul edilmiş qərarı nəzərə alsaq, ibtidai həbsdə

keçirilmiş müddət [Konvensiyanın] 5-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan «ağlabatan müddət» həddini keçməyib.

İttiham şöbəsi 24 yanvar 1996-cı ildə [İA-ya] qarşı irəli sürüləcək ittihamlar barədə qərar çıxarmalıdır, buna görə də, onun ibtidai həbsdə saxlanması qurbanın ölümündən qabaq günlər ərzində törədilmiş cinayətlərin şahidlərinə onun təzyiq göstərməsinin qarşısının alınması üçün, onun Livanda və ya hər hansı başqa ölkədə gizlənməsinin qarşısının alınması üçün və məhkəmənin qarşısında durmasından ötrü məhkəməyə gəlməsinin təmin edilməsi üçün zəruridir.

Bu işdə məhkəmə nəzarəti Cinayət Prosessual Məcəlləsinin 137-ci maddəsində təsbit olunmuş funksiyaları yerinə yetirmək üçün yetərli olmadığına görə etiraz edilən qərar qüvvədə saxlanılır».

C. Məhkəmə araşdırması

1. İşin Mayen-et-Luara andlılar məhkəməsinə verilməsi

77. 24 yanvar 1996-cı il tarixli qərarı ilə ittiham şöbəsi ərizəçini adam öldürməyə görə Mayen-et-Luara andlılar məhkəməsinə verdi və onun məhkəməyə qədər həbsdə saxlanması barədə qərar qəbul etdi. Elə həmin gün ərizəçi bu qərardan Kassasiya Məhkəməsinə şikayət etdi.

20 mart 1996-cı ildə Kassasiya Məhkəməsinin cinayət şöbəsinin sədri icraatın davam etdirilməsi barədə qərar qəbul etdi.

25 iyun 1996-cı ildə cinayət şöbəsi ittiham şöbəsinin 15 noyabr 1995-ci il (yuxarıda 72-ci bəndə bax) və 24 yanvar 1996-cı il tarixli qərarlarından ərizəçinin verdiyi şikayətləri rədd etdi.

2. Mayen-et-Luara andlılar məhkəməsində icraat

78. 11 dekabr 1996-cı ildə cinayət işi üzrə dinləmədə andlılar məhkəməsi iki şahidin (qurbanın baldızının və 4 may 1993-cü il

tarixli oğurluğu törətmiş üç nəfərdən biri olan cənab B-nin) və ekspertin iştirakı olmadan məhkəmə iclasının keçirilməsinə etiraz etmiş ərizəçinin vəsatəti əsasında işi təxirə saldı, onların hamısına məhkəməyə gəlmək barədə lazımi bildiriş göndərilmişdi.

Dinləmənin sonunda ərizəçinin vəkili onun azad edilməsi barədə vəsatət verdi, məhkəmə müşavirə otağında məşvərət keçirdikdən sonra vəsatəti rədd etdi.

79. 20 mart 1997-ci il tarixli qərarı ilə andlılar məhkəməsi ərizəçini, ilk on səkkiz il ərzində vaxtından əvvəl şərti azad edilmək hüququ olmamaqla, ömürlük həbs cəzasına məhkum etdi.

3. Kassasiya Məhkəməsinin cinayət şöbəsində icraat

80. Ərizəçi 20 mart 1997-ci il tarixli qərardan hüquq məsələləri ilə bağlı şikayət verdi.

1 aprel 1998-ci il tarixli qərarı ilə cinayət şöbəsi Mayn-et-Luara andlılar məhkəməsinin qərarını ləğv edərək etibarsız elan etdi və belə əsas gətirdi ki, andlılar məhkəməsi protokola qeyd daxil edilməsinə dair ərizəçinin vəkili vəsatəti barədə qərar çıxararkən sonuncunun və ya onun müştərisinin həmin məhkəməyə bu barədə müraciət etməsinə icazə verməyib və bununla da Cinayət Prosessual Məcəlləsinin 346-cı maddəsini yanlış olaraq tətbiq edib. O, işi Luara-Atlantik andlılar məhkəməsinə göndərdi.

D. Kassasiya Məhkəməsinin qərarından sonra ərizəçinin azad edilmək barədə verdiyi vəsatətlər

81. 6 aprel 1998-ci ildə ərizəçi Renn Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsinə azad edilmək barədə vəsatət təqdim etdi. 22 aprel tarixli məktubunda onun vəkili ittiham şöbəsinin sədrinə məlumat verdi ki, müştərisi vəsatəti geri

götürmək istəyir. Bu, ittiham şöbəsinin 28 aprel tarixli qərarında nəzərə alındı.

82. 13 may 1998-ci ildə cənab İ.A. azad edilmək barədə daha bir vəsatət təqdim etdi, Renn Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsi 28 may 1998-ci il tarixli qərarı ilə həmin vəsatəti aşağıdakı əsaslara görə rədd etdi:

«[İ.A.-ya] ağır cinayətə görə cəza təyin edilmişdir.

Ona qarşı sübutlar, xüsusən qurbanın cəsədinin müayinəsi nəticəsində aşkara çıxan halların işığında, xüsusilə ciddidir və o, cəsəddən yaxa qurtarmaq istədiyini boynuna almışdır.

Nəticələr istintaq zamanı onun hadisələr barədə bir-birinin ardınca irəli sürdüyü versiyalara ziddir, o, həmin versiyaları araşdırmalar davam etdikcə aşkar edilən hər bir yeni fakta uyğunlaşdırmağa çalışıb.

Onun ibtidai həbsi həqiqətən uzun sürsə də, müddətin uzun sürməsi məhkəmə sisteminin fəaliyyətindəki hər hansı çatışmazlıqdan deyil, əsasən təqsirləndirilən şəxsin nümayiş etdirdiyi mövqedən irəli gəlir, belə ki, o, susmaqla, ziddiyyətli ifadələr və çoxlu ərizələr (xüsusən istintaq aparan hakimlərin yurisdiksiyasından imtina edilməsi məqsədilə) verməklə icraatın irəliləməsinə əhəmiyyətli dərəcədə mane olmuş və onun yekunlaşmasını gecikdirmişdir.

İstintaqın gedişində qarşıya çıxan çətinliklərdən əlavə, andlılar məhkəməsində dinləmələr keçirmək və yeni şikayətə baxmaq üçün vaxt tələb olunurdu, həmin şikayətə dair qərar onun təqdim edilməsindən bir ildən artıq vaxt keçdikdən sonra çıxarıldı.

İşin xüsusi və həqiqətən müstəsna hallarını nəzərə alsaq, [İ.A.-nın] ibtidai həbsin müddəti İnsan hüquqları haqqında Avropa Konvensiyasının 5-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan ağlabatan müddət həddini keçməyib.

Üstəlik, müttəhim məhkəmə araşdırmasının keçirilməsi üçün məhkəməyə gələcəyinə dair yetərli təminatlar verməyib.

[İ.A.] mənşəcə livanlıdır.

O, iddia edirdi ki, Luara-Atlantik andlılar məhkəməsinin qarşısına çıxarılana qədər Renndə yaşamaq istəyir. Lakin məhkəmədə onun təqsirkar olmasından şübhələnmək üçün əsas vardır, xüsusən nəzərə alsaq ki, ona təyin ediləcək cəza ağır ola bilər.

Onun ədalət mühakiməsindən gizlənəcəyindən ehtiyatlanmaq lazımdır.

Belə görünür ki, müttəhimin iz qoymadan yoxa çıxması riski böyükdür.

Yuxarıdakı bütün mülahizələrin işığında [İ.A.-nın] məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalması təmin edilməlidir.

İş üzrə sübutlardan irəli gələn bu xüsusi hallar təsdiq edir ki, [İ.A.-nın] davamlı olaraq ibtidai həbsdə saxlanmasına Cinayət Prosessual Məcəlləsinin 144-cü maddəsində sadalanan meyarların tam siyahısına istinadən haqq qazandırmaq olar...».

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK VƏ PRAKTİKA

A. İbtidai həbs

83. Cinayət Prosessual Məcəlləsinin 144-cü maddəsində nəzərdə tutulur:

«Ağır cinayətlərə (*matière criminelle*) və az ağır cinayətlərə (*matière correctionnelle*) aid işlərdə cinayət törədildikdən dərhal sonra aşkara çıxarıldığı halda istintaq altında olan şəxsə təyin edilə bilən cəzanın müddəti bir illik həbs cəzasından az deyilsə və digər hallarda iki illik həbs cəzasından az deyilsə, habelə məhkəmə nəzarətindən irəli gələn məhdudiyyətlər 137-ci maddədə təsbit olunmuş funksiyaların yerinə yetirilməsi baxımından yetərli deyilsə, ibtidai həbs barədə qərar aşağıdakı hallarda qəbul edilə [və ya «müddəti uzadıla» (4 yanvar 1993-cü il tarixli 93-2 sayılı Qanun)] bilər:

1. İstintaq altında olan şəxsin ibtidai həbsi sübutları mühafizə etməyin, yaxud şahidlərə və ya qurbanlara təzyiq göstərilməsinin və ya istintaq altında olan şəxslərlə onların köməkçiləri arasında sövdələşmənin qarşısını almağın yeganə üsuludursa;

[2. (4 yanvar 1993-cü il tarixli 93-2 sayılı Qanun) Bu həbs sözügedən şəxsi müdafiə etmək, cinayətə son qoymaq və ya təkrar cinayət törədilməsinin qarşısını almaq, sözügedən şəxsin ədalət mühakiməsinin sərəncamında qalmasını təmin etmək və ya ictimai asayişə cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq üçün zəruridirsə;]

...».

84. İbtidai həbs müvafiq qərar vasitəsilə tətbiq edilir, həmin qərarda onun hüquqi və faktiki əsasları əks olunmalı və yalnız 144-cü maddənin müddəalarına istinad edilməlidir. Bu qərar təqsirləndirilən şəxsə şifahi elan olunur və o, iş üzrə materiallarda qərarın surətini aldığı təsdiq edən imza qoyduqdan sonra qərarın tam surətini alır (145-ci maddə, 1-ci bənd).

İstintaq aparan hakim öz qərarını çəkişmə xarakterli dinləmədən sonra qapalı şəraitdə qəbul edir, həmin dinləmənin gedişində o, dövlət prokurorunun arqumentlərini, sonra isə istintaq altında olan şəxsin və lazımi hallarda onun vəkiliyin qeydlərini dinləyir (145-ci maddə, 4-cü bənd).

B. İbtidai həbsin müddəti

85. İstintaq altında olan, ağır cinayət törətməkdə şübhəli bilinən şəxs prinsipə bir ildən artıq həbsdə saxlanıla bilməz.

Lakin istintaq aparan hakim müddətin sonunda 145-ci maddənin 1-ci və 4-cü bəndlərinin müddəalarına uyğun olaraq çıxardığı qərarla həbs müddətini bir ildən artıq olmamaq şərti ilə uzada bilər; bu qərar istintaq aparan hakim tərəfindən istintaqın başa çatması barədə qərar qəbul edilənə qədər eyni prosedura uyğun olaraq təzələyə bilər (145-2-ci maddə).

C. Azad edilmək barədə vəsatətlər

86. Azad edilmək barədə vəsatət həbs edilmiş şəxs və ya onun vəkili tərəfindən, 147-ci maddədə təsbit olunmuş vəzifələrə riayət etmək şərti ilə, istənilən vaxt istintaq aparən hakimə təqdim edilə bilər; sözügedən şəxsdən tələb olunur ki, icraat çərçivəsində hər hansı yeni tədbir görülərkən ona bu barədə göstəriş verildikdə həmin tədbirdə iştirak etmək üçün dərhal gəlməyi öhdəsinə götürsün və istintaq aparən hakimə bütün hərəkətləri barədə məlumat versin.

İstintaq aparən hakim işin materiallarını dərhal dövlət prokuroruna göndərir ki, sonuncu öz arqumentlərini irəli sürə bilsin (istintaq aparən hakimin azad edilmək barədə vəsatətin verildiyi barədə mülki tərəflərə məlumat verməsini tələb edən müddəə 24 avqust 1993-cü il tarixli 93-1013 sayılı Qanunla ləğv edilmişdir). İstintaq aparən hakim prinsipə işin materiallarını göndərdikdən sonra beş gün ərzində qərar qəbul etməlidir, həmin qərar da onun hüquqi və faktiki əsasları əks olunmalı və 144-cü maddənin müddəalarına istinad edilməlidir.

Yuxarıda qeyd olunan müddətə riayət edilmədikdə, həbsdə olan şəxs birbaşa ittiham şöbəsinə müraciət edə bilər; həmin şöbə iyirmi gün ərzində qərar çıxarmalıdır, qərar çıxarılmırsa, həbsdə olan şəxs avtomatik olaraq azad edilir (əgər onun vəsatəti ilə bağlı yoxlamalar aparmaq barədə göstəriş verilməyibsə).

Şəxs azad edildikdə, həmin azad edilmə məhkəmə nəzarəti tədbirləri ilə müşayiət olunmalıdır (148-ci maddə).

87. Eləcə də azad edilmə barədə müraciət istintaq altında olan şəxs və ya müttəhim tərəfindən «istənilən halda» və icraatın istənilən anında edilə bilər.

Vəsatət birinci instansiya və ya apellyasiya məhkəməsinə verildikdə, onlar sözügedən şəxsi şərti olaraq azad etmək səlahiyyətinə malikdirlər; iş baxılmaq üçün andlılar məhkəməsinə verilməzdən qabaq və andlılar məhkəməsinin iclasları arasındakı müddətdə bu səlahiyyət ittiham şöbəsinə məxsusdur.

Hüquq məsələləri barədə şikayət verilibsə və Kassasiya Məhkəməsi tərəfindən qərar çıxarılmayıbsa, azad edilmək üçün verilmiş vəsatət barədə qərar işə axıncı dəfə mahiyyəti üzrə baxmış məhkəmə tərəfindən qəbul edilir. Hüquq məsələləri barədə şikayət andlılar məhkəməsinin qərarına qarşı verilibsə, həbslə bağlı qərar ittiham şöbəsi tərəfindən çıxarılır (148-1-ci maddə).

Vəsatəti qəbul edən məhkəmə birinci instansiya məhkəməsidirsə prinsipcə on gün ərzində, apellyasiya məhkəməsidirsə iyirmi gün ərzində qərar çıxarmalıdır. Qərar çıxarılmadıqda ibtidai həbs müddəti başa çatmış sayılır və müttəhim, əgər hər hanı başqa səbəbə görə həbsə alınmayıbsa, avtomatik olaraq azad edilir (148-3-cü maddə).

D. Azad edilmək barədə vəsatəti rədd edən qərarlardan şikayətlər və hüquq məsələləri barədə şikayətlər

88. Azad edilmək barədə vəsatəti rədd edən qərardan verilən şikayət ittiham şöbəsinə verilir. Onu istintaq altında olan şəxs (186-cı maddə), yaxud dövlət prokuroru və ya baş dövlət prokuroru (185-ci maddə) verə bilər. Belə şikayət icraatı dayandırmaq qüvvəsinə malik deyil.

Prinsipcə ittiham şöbəsi şikayət veriləndən sonra əlli gün müddətində qərar çıxarmalıdır, qərar çıxarılmadıqda sözügedən şəxs avtomatik olaraq azad edilir (194-cü maddə).

89. İbtidai həbslə bağlı ittiham şöbəsinin qərarına qarşı hüquq məsələləri barədə şikayətə baxarkən Kassasiya Məhkəməsinin cinayət şöbəsi işin materiallarını aldıqdan sonra üç ay müddətində qərar çıxarmalıdır, qərar çıxarılmadıqda sözügedən şəxs avtomatik olaraq azad edilir (567-2-ci maddə).

KOMİSSİYADAKI İCRAAT

90. Ərizəçi 29 mart 1993-cü ildə Komissiyaya müraciət etdi. Ərizəçi ona qarşı cinayət prosesinin həddən artıq uzun

çəkməsindən və Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə istinadən ibtidai həbs müddətinin uzun sürməsindən şikayət etdi. O, həmçinin bildirdi ki, işinin istintaqı qərəzsizliklə aparılmayıb.

91. 9 aprel 1997-ci ildə Komissiya (İkinci Palata) ərizənin (№28213/95) iş üzrə icraatın uzun çəkməsinə aid olan hissəsini (o, bu şikayəti Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi əsasında araşdırdı) və ibtidai həbs müddətinin uzun sürməsinə aid olan hissəsini qəbul olunan elan etdi. 10 sentyabr 1997-ci il tarixli məruzəsində (31-ci maddə) o, belə bir yekdil rəy ifadə etdi ki, 5-ci maddənin 3-cü bəndi pozulub, lakin 6-cı maddənin 1-ci bəndi pozulmayıb. Komissiya rəyinin tam mətni bu qərara əlavə qismində verilir.²⁷

MƏHKƏMƏYƏ SON MÜRACİƏTLƏR

92. Özünün yaddaş qeydində cənab İ.A. Məhkəmədən xahiş etdi ki:

«[onun] ərizəsini qəbul olunan və əsaslı elan etsin;

[onun] barəsində aparılan istintaq müddətində və ittiham aktının elan edilməsi proseduru zamanı İnsan hüquqları haqqında Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə və 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əməl olunmamasından müəyyən hüquqi nəticələr çıxarsın ...;

Fransanın məhkəmə hakimiyyəti orqanları tərəfindən [onun] barəsində həyata keçirilmiş icraatı pisləsin».

93. Hökumət Məhkəmədən xahiş etdi ki, «5-ci maddənin 3-cü bəndinin pozulmadığı» barədə qərar qəbul etsin və cənab İ.A.-nın ərizəsini «açıq-aydın əsassız» ərizə kimi rədd etsin.

Katibin qeydi. Praktiki səbəblərə görə bu əlavə yalnız qərarın çap versiyasında (*Reports of Judgments and Decisions*, 1998) veriləcəkdir, lakin Komissiya məruzəsinin surətini katiblikdən almaq olar.

HÜQUQ MƏSƏLƏLƏRİ

I. KONVENSIYANIN 5-ci MADDƏSİNİN 3-cü BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

94. Ərizəçi ibtidai həbs müddətinin uzun sürməsindən şikayət etdi və Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozulduğunu iddia etdi; həmin bənddə deyilir:

«Bu maddənin I bəndinin «c» yarımbəndinə müvafiq olaraq tutulmuş və ya həbsə alınmış hər kəs, ... əğlabatan müddət ərzində məhkəmə araşdırması və ya məhkəməyə qədər azad edilmək hüququna malikdir. Azad edilmək məhkəmədə iştirak etmə təminatlarının təqdim edilməsilə şərtləndirilə bilər».

95. Hökumət bu arqumentə etiraz etdi, Komissiya isə həmin arqumentlə razılaşdı.

A. Nəzərə alınmalı olan müddət

96. Məhkəmə qarşısındakı tərəflər razılaşdılar ki, nəzərə alınmalı olan müddət cənab İ.A.-nın qətlə ittiham edilərək ibtidai həbsə alındığı gündən başlayıb.

97. Həmin müddətin sonuna gəldikdə, ərizəçi bildirdi ki, o, hələ də 5-ci maddənin 3-cü bəndinin mənası baxımından «həbsə alınmış» və məhkəmə araşdırmasını gözləyən şəxsdir, çünki onun ittiham hökmü Kassasiya Məhkəməsi tərəfindən retrospektiv qaydada ləğv edilib və iş baxılmaq üçün göndərildiyi məhkəmə tərəfindən hələ həll edilməyib.

Hökumətin fikrincə, müddətin son günü 20 mart 1997-ci ildir, həmin gün cənab İ.A. Mayen-et-Luara andlılar məhkəməsi tərəfindən məhkum edilmişdi. Hökumət buna əsasən iddia etdi ki, sözügedən həbs beş il üç ay on üç gün davam edib.

10 sentyabr 1997-ci il tarixli məruzəsində Komissiya da 20 mart 1997-ci il tarixini müddətin son günü kimi qəbul etdi.

Bununla belə, Məhkəmədəki dinləmədə Komissiyanın nümayəndəsi belə bir fikir ifadə etdi ki, Mayen-et-Luara andlılar məhkəməsinin qərarının Kassasiya Məhkəməsi tərəfindən 1 aprel 1998-ci ildə ləğv edilməsinin retrospektiv nəticəsi nəzərə alınmalıdır. Daxili qanunvericiliyə əsasən, ərizəçinin ibtidai həbsinin dayandırılmadığını düşünmək üçün belə hesab etmək lazımdır ki, o, məhkum edilməyib. Üstəlik, bu yanaşmanı Renn Apellyasiya Məhkəməsinin ittiham şöbəsi tərəfindən 28 may 1998-ci ildə çıxarılmış qərarın əsaslandırıcı hissəsində də açıq-aydın görmək olar.

98. Məhkəmə xatırladır ki, dövlətdaxili məhkəmə tərəfindən məhkum edilmə prinsipinə 5-ci maddənin 3-cü bəndinə əsasən nəzərə alınmalı olan müddətin son gününə təsir göstərir; bu baxımdan, sözügedən şəxsin həbsi Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1(a) bəndinin təsir dairəsinə düşür (misal üçün *bax: B. Avstriyaya qarşı* məhkəmə işi üzrə 28 mart 1990-cı il tarixli qərar, A seriyaları, c. 175, s. 14, b. 36).

Bu işdə ərizəçi Mayen-et-Luara andlılar məhkəməsinin 20 mart 1997-ci il tarixli qərarı ilə ömürlük həbs cəzasına məhkum edilmişdi (yuxarıda 79-cu bəndə bax). Həmin tarixdən 1 aprel 1998-ci ilədək, yəni Kassasiya Məhkəməsinin cinayət şöbəsi tərəfindən ittiham hökmü ləğv edilərək etibarsız sayılan günədək onun həbsdə qalmasının səbəbi məhz bu idi; bu müddətdə o, açıq-aydın «səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən məhkum olunduqdan sonra» həbsə alınmışdı və bu həbs onun «səlahiyyətli məhkəmə orqanı qarşısında durması» məqsədini daşımırdı. Müvafiq surətdə, ərizəçinin məhkumluğunu ləğv etmiş məhkəmə qərarının Fransa qanunvericiliyində retrospektiv qüvvəsinə baxmayaraq, 5-ci maddənin 3-cü bəndinə əsasən nəzərdən keçirilməli olan müddət 20 mart 1997-ci ildə başa çatmışdı.

İbtidai həbsin 10 sentyabr 1997-ci ildən sonra başlamış yeni müddətinə gəldikdə (Komissiyanın məruzəsi bu tarixdə qəbul edilmişdi və deməli, bu tarixdən sonrakı müddət Komissiyanın araşdırdığı şikayətin predmeti deyildi) Məhkəmə hesab edir ki, o,

nəzərə alınmamalıdır (*bax: Kemaşə Fransaya qarşı (№1 və 2) məhkəmə işi üzrə 27 noyabr 1991-ci il tarixli qərar, A seriyaları, c. 218, s. 23, b. 44*).

Qısa, hazırda Məhkəmənin nəzərdən keçirməli olduğu müddət cəmi beş il üç ay davam edib.

B. Həbs müddətinin ağlabatan olub-olmaması

1. Məhkəmə qarşısındakı tərəflərin arqumentləri

99. Cənab İ.A. bildirdi ki, onun ibtidai həbsinin müddətinə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi ilə haqq qazandırılma bilməz

Nə sövdələşmə, nə də yeni cinayət törədilməsi riski yox idi, çünki hakimiyyət orqanları cinayətin hər hansı iştirakçısını və ya icraçısını axtarmırdılar və onun əvvəllər heç bir məhkumluğu yox idi. Arvadını öldürdüyünü inkar etməsi faktı da onun həbsdə qalmasına haqq qazandıra bilməzdi, çünki onun bu mövqeyi bütünlüklə və sadəcə özünün seçdiyi müdafiə sisteminin ifadəsi idi. Üstəlik, onun ittiham edildiyi cinayəti və işdə hər hansı real beynəlxalq amilin olmadığını nəzərə alsaq, onun mürəkkəb iş olduğunu söyləmək olmazdı. Nəhayət, Fransa qanunvericiliyinə əsasən ixtiyarında olan hüquqi müdafiə vasitələrindən istifadə etmək onun qanuni hüquq idi.

Həqiqət bundan ibarət idi ki, istintaq aparan hakimlərin özləri ondan etiraf almaq üçün müntəzəm cəhdlər etməklə istintaqın gedişini əhəmiyyətli dərəcədə ləngitmişdilər. Onun ibtidai həbsinin uzanmasının səbəbi məhz bu idi.

100. Hökumət razılaşdı ki, ərizəçinin ibtidai həbsinin müddəti uzun olub, lakin iddia etdi ki, müddətin uzun sürməsinə «işin olduqca xüsusi halları» ilə haqq qazandırmaq olar.

Nəzərdən keçirilən müddətdə ərizəçidən şübhələnmək üçün ciddi əsasların olmasına şübhə yox idi. Səlahiyyətli məhkəmələrin qeyd etdiyi digər əsaslar da aktual və yetərli idi.

Sözügedən cinayətin xarakteri və halları, cinayətdən sonrakı həftələrdə və istintaq zamanı təqsirləndirilən şəxsin mövqeyi və işdə beynəlxalq amillərin olması (bu iş Livanda tam həyəcana səbəb olmuşdu) – bütün bunlar ictimai asayişin ciddi şəkildə və uzun müddətə pozulmasına şərait yaratmışdı və ərizəçinin azad edilməsi vəziyyəti gərginləşdirə bilərdi.

Bundan əlavə, Hökumətin bildirdiyinə görə, cənab İ.A.-nın şəxsiyyətini və davranışını nəzərə alsaq, azad edildikdən sonra onun şahidlərə təzyiq göstərməklə və köməkçiləri ilə (əgər belələri varsa) sövdələşməyə girməklə həqiqətin aşkara çıxmasına mane ola biləcəyindən ehtiyat etmək üçün istintaq aparan hakim əsaslı idi. Bundan başqa, o, ətrafındakılara yalanlar söyləmiş, sübutları gizlətməmiş və məhv etmişdi, konkret olaraq, öz kamerasından onu ifşa edə bilən sənədləri oğurlamağa və cəsədi daşımaq üçün istifadə edilmiş maşını yox etməyə digər şəxsləri təhrik etmişdi. Şahidlərə təzyiq göstərilməsi qorxusu 7 dekabr 1993-cü ildən sonra andlılar məhkəməsindəki dinləməyə qədər aktual olaraq qalırdı, bunu aşağıdakı faktlar da təsdiq edirdi: istintaq aparan hakim tapşırıqları əsasında həmin tarixdən sonra müstəntiqlər şahidləri dindirmişdilər və 31 may 1995-ci ildə istintaq aparan hakim təqsirləndirilən şəxsi yuxarıda adı çəkilən oğurluğu törətmiş şəxslərlə üzləşdirmişdi. Qısası, istintaqın tələbləri ərizəçinin həbsdə saxlanmasının lehinə dəlalət edirdi.

Bundan başqa, müxtəlif sübutlar göstərirdi ki, azad ediləcəyi halda cənab İ.A.-nın gizlənəcəyi ilə bağlı ciddi risk vardı: birincisi, onun keçmiş arvadı və məşuqəsi onun Fransaya getmək niyyətində olduğunu qeyd etmişdilər; ikincisi, həbs edilərkən o, evini satmağa çalışırdı. Səlahiyyətli hakimlər ibtidai həbs tədbirini hər hansı məhkəmə nəzarəti tədbiri ilə əvəz etmək məsələsini nəzərdən keçirmiş və məhkəmə araşdırmasından ötrü müttəhimin məhkəməyə gəlməsini təmin etmək üçün Fransa qanunvericiliyinə əsasən verilən digər təminatların yetərli olmadığını qeyd etmişdilər. İstənilən halda, ərizəçinin gəlirinin az

olduğunu nəzərə alsaq, girov məbləğinin ödənilməsi müqabilində onun azadlığa buraxılması inandırıcı deyildi.

Qıssası, işin halları ərizəçinin icraat zamanı azad edilməməsi faktına haqq qazandırır. Onun ibtidai həbsinin uzun sürməsinə gəldikdə, bu, əsasən onun davranışı ucbatından baş vermişdi: müstəntiqlərlə əməkdaşlıqdan imtina etməklə və çoxlu vəsatət və şikayətlər verməklə o, istintaqın gedişinin ləngiməsində böyük rol oynamış, bununla da öz məhkəmə araşdırmasının tarixini gecikdirmişdi. Digər tərəfdən, bu məsələdə məhkəmə orqanlarının davranışına irad tutmaq olmazdı.

101. Komissiya hesab etdi ki, ərizəçinin təqsirli bilindiylə cinayətin ciddiliyi və ondan şübhələnmək üçün tutarlı əsasların olması, hətta sonradan bunların əsaslı olduğu təsdiq olunsay da, özlüyündə sözügedən həbsin uzun sürməsinə haqq qazandırmaq üçün kifayət deyildi.

O, etiraf etdi ki, cənab İ.A.-nın əməkdaşlıq etməməsi iri həcmdə ətraflı istintaq işinin görülməsini zəruri etmişdi və iş nisbətən mürəkkəb idi, lakin bunu da bildirdi ki, bunlar sözügedən müddətin uzun sürməsinin əsas səbəbləri deyildi.

Şahidlərə təzyiq göstərilməsi riskinin 7 dekabr 1993-cü ildən sonra davam etməsi inandırıcı deyildi, həmin tarixdə istintaq aparan hakim şahiddən axırıncı ifadəni almışdı. Sövdələşmə təhlükəsinə gəldikdə, istintaqın əvvəlində bu məsələyə dair olduqca real risk olsa da, o, tədricən aradan qalxmışdı.

Bundan əlavə, Komissiya hesab etdi ki, ərizəçinin gizlənməsi riski onun beş ildən artıq ibtidai həbsdə qalmasına haqq qazandırmaq üçün kifayət deyildi. Üstəlik, cənab İ.A.-nın azad edilmək barədə vəsatətlərini rədd etmiş qərarlarda, onun livanlı mənşəyi istisna olmaqla, onun gizlənməsi riskinin mövcud olduğunu və ya məhkəməyə gələcəyinə dair təminatların olmadığını təsdiq edə bilən hər hansı hal qeyd edilməmişdi və dövlətdaxili məhkəmələr onun məhkəməyə gəlməsini təmin edən digər vasitələri, məsələn, təminat məbləğinin ödənilməsini nəzərdən keçirməmişdilər.

Sözügedən cinayətin ictimai asayışı pozduğuna gəldikdə, Komissiya qeyd etdi ki, Fransa məhkəmələri bu əsasa yalnız nadir hallarda və tamamilə mücərrəd şəkildə istinad etmişdilər.

Qısa, ərizəçinin ibtidai həbsi o qədər uzun çəkmişdi ki, ona xüsusilə inandırıcı əsaslarla haqq qazandırmaq tələb olunurdu, Hökumət isə həmin əsasları təqdim edə bilmədi.

2. Məhkəmənin verdiyi qiymət

a) Məhkəmənin presedent hüququ ilə bərqərar edilmiş prinsiplər

102. Konkret işdə təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə qədər həbsdə saxlanmasının ağlabatan müddət həddini aşmamasını təmin etmək ilk növbədə milli məhkəmə orqanlarının üzərinə düşür. Bu məqsədlə onlar şəxsi azadlığa hörmət haqqında normadan kənara çıxmağa həqiqi ictimai maraqlar tələbi ilə haqq qazandırılmasının lehinə və əleyhinə dəlalət edən bütün faktları araşdırmalı (təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipini lazımi qaydada nəzərə almaqla) və azad edilmək barədə vəsatətlərə dair qərarlarında onları əks etdirməlidirlər. Mahiyyət etibarilə bu qərarlarda göstərilən əsasların və ərizəçinin öz şikayətlərində qeyd etdiyi həqiqi faktların əsasında Məhkəmə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozulub-pozulmadığı barədə qərar çıxarmalıdır.

Tutulmuş şəxsin cinayət törətdiyinə dair əsaslı şübhələrin qalması (bu işdə bu məsələyə etiraz edən olmayıb) həbsdə saxlanmanın etibarlılığının zəruri şərtidir, lakin müəyyən vaxt keçdikdən sonra həmin şübhələr daha kifayət etmir; belə olan halda Məhkəmə dövlətdaxili məhkəmə orqanlarının azadlıqdan məhrum etməyə haqq qazandırmaq üçün istinad etdikləri digər əsasların sözügedən həbsə haqq qazandırmaqda davam edib-etmədiyini müəyyənləşdirməlidir. Həmin əsaslar «aktual» və «yetərlidirsə», Məhkəmə həmçinin işin icraatının həyata keçirilməsində səlahiyyətli milli orqanların «xüsusi səy» nümayiş

etdirib-etdirmədiklərini müəyyənləşdirməlidir (digər qərarlar içərisində *bax: Letelye Fransaya qarşı məhkəmə işi üzrə 26 iyun 1991-ci il tarixli qərar, A seriyaları, c. 207, s. 18, b. 35*).

b) Həmin prinsiplərin bu işə tətbiqi

103. Məhkəmənin sərəncamında dövlətdaxili icraat sənədlərindən görünür ki, nəzərdən keçirilən dövrdə Fransa məhkəmələri birinci instansiyada ərizəçinin ibtidai həbsdə qalması barədə əlli yeddi dəfə (9 dekabr 1991, 29 may, 14 sentyabr, 17 noyabr və 4 dekabr 1992, 13 yanvar, 5 mart, 2 aprel, 10 may, 4, 18 və 25 iyun, 9 və 23 iyul, 13 və 23 avqust, 3 və 14 sentyabr, 15 və 29 oktyabr, 5 və 22 noyabr, 10 və 17 dekabr 1993, 7 və 21 yanvar, 4, 14 və 22 fevral, 4, 11 və 18 mart, 16 və 23 sentyabr, 18 oktyabr, 21, 25 və 30 noyabr və 2 dekabr 1994, 10 yanvar, 26 iyul, 4, 11, 18 və 25 avqust, 1 və 29 sentyabr, 20 və 26 oktyabr, 3, 10, 17 və 24 noyabr, 1 və 6 dekabr 1995 və 17 yanvar və 11 dekabr 1996-cı il tarixli qərarlar) və apellyasiya instansiyasında beş dəfə qərar çıxarıblar (26 iyun 1992, 21 aprel və 23 noyabr 1993 və 25 yanvar və 20 dekabr 1995-ci il tarixli qərarlar).

Onların öz qərarlarında Cinayət Prosessual Məcəlləsinin 144-cü maddəsinə əsaslanıblar, həmin maddəyə əsasən, ibtidai həbs «sübutları mühafizə etməyin», «şahidlərə və ya qurbanlara təzyiq göstərilməsinin» və ya «istintaq altında olan şəxslərlə onların köməkçiləri arasında sövdələşmənin qarşısını almağın» «yeganə üsuludursa» və ya «sözügedən şəxsi müdafiə etmək», «cinayətə son qoymaq və ya təkrar cinayət törədilməsinin qarşısını almaq», «sözügedən şəxsin ədalət mühakiməsinin sərəncamında qalmasını təmin etmək» və ya «ictimai asayiş cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq» üçün «zəruridirsə», yalnız belə hallarda ibtidai həbs barədə qərar çıxarıla və ya onun müddəti uzadıla bilər (yuxarıda 83-cü bəndə bax).

Bu əsasların bu işdə aktual və yetərli olduğunu nəzərdən keçirməzdən əvvəl Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək və

ictimai asayışı bu cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq tələbatı ilə əlaqədar olan əsaslar praktiki olaraq bu qərarların hər birində vardır, lakin digər əsaslar orada bunlar kimi ardıcıl şəkildə yer almayıb. Üstəlik, həmin qərarlarda onları əsaslandıran «qanuni» əsaslar öz əksini tapsa da, onların çoxunda «faktual» mülahizələr barədə olduqca az təfəsilatlar yer almışdır.

i) İctimai asayışı cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq tələbatı

104. Bu əsas ərizəçinin ibtidai həbsinə aid qərarların çoxunda vardır, yalnız 16 iyun 1992, 21 aprel, 18 və 25 iyun, 23 iyul, 23 noyabr və 10 dekabr 1993, 25 yanvar və 20 dekabr 1995 və 17 yanvar 1996-cı il tarixli qərarlar istisna təşkil edir.

Məhkəmə razılaşıır ki, müəyyən cinayətlər xüsusilə ağır olmaları və ictimaiyyətin onlara reaksiyası səbəbindən ən azı müəyyən müddətə məhkəməyəqədərki həbsə haqq qazandıra bilən ictimai iğtişaşa səbəb ola bilər. Buna görə də müstəsna hallarda, əgər «ictimai asayışı cinayətdən irəli gələn iğtişaşdan qorumaq tələbatı» anlayışı daxili qanunvericiliklə tanınırsa, bu amil Konvensiyanın məqsədləri üçün nəzərə alın bilər. Lakin bu əsas yalnız bu şərtlə aktual və yetərli sayıla bilər ki, ərizəçinin azad edilməsinin həqiqətən ictimai asayışı poza biləcəyini təsdiq edən faktlara əsaslanmış olsun. Bundan əlavə, həbs yalnız o halda qanuniliyini saxlaya bilər ki, həqiqətən ictimai asayışa qarşı təhlükə qalmaqda davam etsin; onun davam etməsindən üçün istifadə edilə bilməz; həbsdə saxlanmanın davam etməsi faktından ittiham hökmü çıxarılaçağını vaxtından əvvəl düşünmək üçün istifadə edilə bilməz (*bax: Letelyenin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, s. 21, b. 51).

Yuxarıda sadalanan şərtlər bu işdə kifayət deyil, çünki nəzərdən keçirilən qərarlar arasında bu əsası müəyyən dərəcədə təsdiq edən qərarlar sözügedən cinayətin xarakterini, onun törədildiyi şəraiti və bəzi hallarda qurbanın ailəsinin reaksiyasını sadəcə olaraq mücərrəd şəkildə qeyd edir.

ii) Ərizəçinin məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında qalmasını təmin etmək tələbatı

105. Cənab İ.A.-nın ibtidai həbsinə aid qərarların hamısında bu əsasla istinad edilmişdir, çünki səlahiyyətli məhkəmələr hesab etmişlər ki, azad ediləcəyi halda ərizəçinin gizlənməsi riski vardır. Həmin qərarlar əsas etibarilə ərizəçinin Livanla əlaqələrinə və bəzi hallarda onun «davranışına» (bu, 23 sentyabr 1994-cü il tarixli qərara və ondan sonrakı qərarların çoxuna aiddir) və ona təyin edilə bilən cəzaya (4 dekabr 1992-ci il və 13 yanvar 1993-cü il tarixli qərarlar) əsaslanırdı.

Bunlar, şübhəsiz ki, qaçıb gizlənmə təhlükəsinin olduğunu güman etməyə əsas verən hallar idi və iş üzrə materiallardakı sübutlar bu işdə həmin halların aktual olduğunu göstərirdi. Bununla belə, Məhkəmə sözügedən qərarlarda bu məsələnin səthi əsaslandırıldığını qeyd edir. O, daha sonra qeyd edir ki, zaman keçdikcə həmin təhlükə labüd surətdə azaldığına baxmayaraq (bax: *Hyumayster Avstriyaya qarşı* məhkəmə işi üzrə 27 iyun 1968-ci il tarixli qərar, A seriyaları, c. 8, s. 39, b. 10), məhkəmə orqanları dəqiq bildirməyiblər ki, nəyə görə bu işdə həmin təhlükənin beş ildən artıq davam etdiyini düşünmək üçün əsas vardı?

106. Məhkəmə də Hökumət kimi qeyd edir ki, sözügedən qərarlarda məhkəmə nəzarətinin yetərli olmadığı göstərilmişdi və buna görə də razılaşırlar ki, ərizəçinin lazımi təminatları vermək iqtidarında olub-olmaması nəzərdən keçirilmişdi. Lakin bir daha qeyd etmək lazımdır ki, Məhkəmə yalnız sözügedən qərarların əsaslandırılmasında qüsurlar olduğunu qeyd edə bilər.

iii) Təkrar cinayət törədilməsinin qarşısını almaq tələbatı

107. Bu əsas, yəqin ki, işin hallarının işığında ikinci dərəcəli əhəmiyyət daşıyır. Bundan başqa, həmin əsasla istinad edən qərarlarda (23 sentyabr, 18 oktyabr, 21 və 25 noyabr 1994-cü il

tarixli qərarlar) işin hallarını əsaslandırma bilən hər hansı mülahizələr qeyd edilməyib.

iv) Ərizəçini müdafiə etmək tələbatı

108. Məhkəmə razılaşır ki, bəzi hallarda istintaq altında olan şəxsin təhlükəsizliyi onun ən azı müəyyən müddətə həbsdə qalmasını tələb edir. Lakin bu, yalnız müstəsna hallarda, müvafiq cinayətlərin xarakteri, törədildiyi şərait və baş verdiyi kontekst nəzərə alınmalı olduqda belə ola bilər.

Bu işdə bu əsas 9 dekabr 1991-ci il tarixli qərarla göstərilmiş, lakin 16 iyun 1992-ci il tarixli qərarla göstərilməmişdir; o, 14 sentyabr, 17 noyabr və 4 dekabr 1992-ci il tarixli qərarlarda təkrar edilmiş, lakin 13 yanvar 1993-cü il tarixli qərarla göstərilməmişdir; o, 5 mart və 2 aprel 1993-cü il tarixli qərarlarda da göstərilmiş, 21 aprel, 10 may və 4, 18 və 25 iyun 1993-cü il tarixli qərarlarda isə qeyd edilməmişdir; ona 9 iyul 1993-cü il tarixli qərarla istinad edilmiş, lakin 23 iyul 1993-cü il tarixli qərarla istinad edilməmişdir; sonra o, 1993-cü il avqustun 13-dən noyabrın 5-dək qəbul edilmiş yeddi qərarla yenidən göstərilmişdir; o, 22 və 23 noyabr və 10 dekabr 1993-cü il tarixli qərarlarda qeyd edilmiş, lakin 17 dekabr 1993-cü il tarixli qərarla qeyd edilməmişdir; o, 7 yanvar 1994-cü il tarixli qərarla yer almamış, lakin 21 yanvar və 4, 14 və 22 fevral 1994-cü il tarixli qərarlarda yenidən qeyd edilmişdir; 4 və 11 mart 1994-cü il tarixli qərarlarda ona daha istinad edilməmiş, 18 mart 1994-cü il tarixli qərarla isə o, yenidən göstərilmişdir.

Beləliklə, bu əsas məhkəmə orqanları fasilələrlə müntəzəm olaraq qeyd etmişlər, sanki ərizəçini təhdid edən təhlükələr müntəzəm olaraq yoxa çıxır və yenidən meydana çıxırdı.

Üstəlik, nəyə görə ərizəçini müdafiə etməyə ehtiyac olduğunu izah edə bilən amilləri göstərən qərarların az hissəsində «qurbanın ailəsinin qisasçı hücumlarına» və ya «cavab tədbirlərinə» məruz qalma riski (9 dekabr 1991-ci il və 4 dekabr 1992-ci il tarixli qərarlar), yaxud «çox zaman vəhşi və ədalətsiz

olan [Livan] adətləri» ilə bağlı ərizəçinin ifadə etdiyi «qorxu» qeyd edilir (14 sentyabr və 17 noyabr 1992-ci il tarixli qərarlar). Xüsusən, qurbanın demək olar bütün ailəsi Livanda yaşadığı halda həmin tədbirə nəyə görə ehtiyac olduğu göstərilmir.

v) Köməkçilərlə sövdələşmə riski

109. Bu əsas 4 dekabr 1992-ci il, 13 yanvar 1993-cü il, 30 noyabr və 2 dekabr 1994-cü il və 10 və 25 yanvar 1995-ci il tarixli qərarlarda göstərilmişdir.

Bunu təbii hal hesab etmək olar ki, istintaq aparan hakim təqsirləndirilən şəxsin təkbaşına hərəkət etməməsi ehtimalını araşdırmaların əvvəlində öncədən görməli idi və buna görə də onda ərizəçinin həbsdə qalmaqda davam etməsini zəruri edən sövdələşmə riskinin mövcud olduğuna dair fikir formalaşmalı idi. Bu baxımdan 4 dekabr 1992-ci il tarixli qərarın müddəaları (yuxarıda 34-cü bəndə bax) inandırıcıdır. Lakin işin materiallarından aydın olur ki, sonradan bu fərziyyəni təsdiq edən heç bir sübut yoxdur: beləliklə, zaman keçdikcə bu əsas öz aktuallığını itirmişdir.

vi) Şahidlərə təzyiq göstərilməsi və sübutların məhv edilməsi riski

110. Şahidlərə təzyiq göstərilməsi riski ilk dəfə 14 sentyabr və 17 noyabr 1992-ci il tarixli qərarlarda göstərilmiş, lakin 4 dekabr 1992-ci il və 13 yanvar 1993-cü il tarixli qərarlarda daha göstərilməmişdir; o, 5 mart 1993-cü il tarixli qərarda yenidən göstərilmiş, lakin 2 aprel 1993-cü il tarixli qərarda qeydi edilməmişdir; o, 21 aprel, 10 may və 4 iyun 1993-cü il tarixli qərarlarda yenə də göstərilmiş, lakin 18 və 25 yanvar, habelə 9 və 23 iyul 1993-cü il tarixli qərarlarda göstərilməmişdir; o, 1993-cü il avqustun 8-dən noyabrın 5-dək qəbul edilmiş yeddi qərarda yenidən göstərilmiş, sonra isə 22 və 23 noyabr və 10 dekabr 1993-cü il tarixli qərarlarda göstərilməmişdir və yalnız 10 dekabr 1993-

cü il və 7 yanvar 1994-cü il tarixli qərarlarda yenidən qeyd edilmişdir; o, 14 fevral 1994-cü il tarixli qərada yer almamış, lakin 1994-cü il fevralın 22-dən noyabrın 21-dək qəbul edilmiş səkkiz qərada yenidən əks olunmuşdur; o, 1994-cü il noyabrın 5-dən 1995-ci il yanvarın 10-dək qəbul edilmiş dörd qərada göstərilməmiş, lakin 1995-ci il yanvarın 25-dən 1996-cı il yanvarın 17-dək qəbul edilmiş on səkkiz qərada göstərilməmişdir.

Sübutların məhv edilməsi riski ilk dəfə 14 sentyabr 1992-ci il tarixli qərada göstərilmişdir; 17 dekabr 1993-cü il tarixli qərar istisna olmaqla, 1992-ci il noyabrın 17-dən 1994-cü il yanvarın 21-dək qəbul edilmiş iyirmi dörd qərada o, qeyd edilməmişdir; o, 4 və 14 fevral 1994-cü il tarixli qərarlarda yenidən göstərilmiş, lakin 22 fevral 1994-cü il tarixli qərada göstərilməmişdir, sonra 4 mart 1994-cü il tarixli qərada yenidən göstərilmiş, lakin 11 mart 1994-cü il tarixli qərada yer almamışdır; o, 1994-cü il martın 18-dən 1994-cü il noyabrın 21-dək qəbul edilmiş beş qərada təkrar göstərilmiş, lakin 25 noyabr 1994-cü il tarixli qərada göstərilməmişdir; o, son dəfə 30 noyabr və 2 dekabr 1994-cü il və 10 yanvar 1995-ci il tarixli qərarlarda göstərilmişdir.

Məhkəmə hesab edir ki, bu risklərin bu dərəcədə dəyişkən olduğunu başa düşmək çətindir. Bununla belə, o, razılaşır ki, həmin risklər, səlahiyyətli məhkəmə orqanlarının qeyd etdiyi kimi, ərizəçinin şəxsiyyətindən və istintaq müddətindəki davranışından irəli gəlir. Lakin onlar öncə ərizəçinin həbsdə saxlanmasına haqq qazandırsa da, tədricən zəruri olaraq öz aktuallıqlarını itirmişdilər, çünki işdəki azsaylı şahidlər dindirilmişdi və istintaq davam edirdi.

Həqiqətən, cənab İ.A.-nın evində 4 may 1993-cü ildə baş vermiş oğurluqdan sonra aparılmış araşdırmalar aşkara çıxardı ki, oğurluq müəyyən sənədləri məhv etmək məqsədilə onun göstərişi əsasında həyata keçirilib (yuxarıda 40-cı bəndə bax). Bunu asanlıqla başa düşmək olar ki, bu cür hadisə nəticəsində istintaq orqanları təqsirləndirilən şəxsin azad ediləcəyi halda digər

sübutları gizlətməyə cəhd edə biləcəyi qənaətinə gələ bilərdilər. Lakin işin materiallarından aydın olur ki, prosesin oğurluq baş verən mərhələsində sübutların çoxu artıq toplanmışdı, üstəlik, 24 oktyabr 1994-cü ildə istintaq aparan hakim ərizəçinin evinə vurulmuş möhürlərin çıxarılması barədə göstəriş vermişdi (yuxarıda 60-cı bəndə bax).

c) Nəticə

111. Ərizəçinin kifayət qədər uzun müddətə azadlıqdan məhrum edilməsinin Konvensiyaya uyğun olması üçün onun xüsusilə inandırıcı əsasları olmalı idi. Lakin yuxarıda qeyd edilən mülahizələr ən azı bunu göstərir ki, cinayəti araşdıran Fransa məhkəmələrinin ərizəçinin həbsdə qalması barədə qərarlarında qeyd etdikləri əvvəlki aktualıq zaman keçdikcə əhəmiyyətini itirmişdi.

112. Qisası, sözügedən həbs həddən artıq uzun sürdüyünə görə 5-ci maddənin 3-cü bəndi pozulmuşdu.

II. KONVENSIYANIN 6-cı MADDƏSİNİN 1-ci BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

113. Cənab İ.A. daha sonra ona qarşı cinayət prosesinin uzun sürməsindən şikayət etdi və Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə istinad etdi, həmin bənddə nəzərdə tutulur:

«Hər kəs, ... ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, ... məhkəmə vasitəsilə, ağlabatan müddətdə işinin ... araşdırılması hüququna malikdir ...».

A. Nəzərə alınmalı olan müddət

114. Məhkəmə qarşısındakı tərəflər razılaşıdılar ki, nəzərə alınmalı olan müddət cənab İ.A.-ya qarşı ittiham irəli sürüldüyü tarixdən başlanmışdır.

115. Sözügedən müddətin sonuna gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, cənab İ.A.-nın və Komissiya nümayəndəsinin göstərdikləri kimi (Hökumət bu məsələ barəsində fikir bildirmədi), icraat hələ başa çatmayıb, çünki Mayen-et-Luara andlılar məhkəməsinin 20 mart 1997-ci il tarixli qərarı ləğv olunaraq etibarsız elan edilib və iş Luara-Atlantik andlılar məhkəməsinə göndərilib (yuxarıda 80-ci bəndə bax). Beləliklə, bu günə qədər icraat təxminən altı il doqquz ay davam edib.

B. Məhkəmə araşdırması müddətinin ağlabatan olub-olmaması

116. Ərizəçi bildirdi ki, ən yaxşı halda onun işinə Luara-Atlantik andlılar məhkəməsi tərəfindən 1998-ci ilin son üç ayı ərzindəki dövrdə, yəni ittiham ediləndən təxminən yeddi il sonra baxıla bilər və belə müddəti «ağlabatan» adlandırmaq olmaz.

117. Hökumət iddia etdi ki, icraatın uzun sürməsi bütünlüklə ərizəçinin istintaq müddətindəki davranışından irəli gəlir.

118. 10 sentyabr 1997-ci il tarixli məruzəsində Komissiya belə bir fikir ifadə etdi ki, birincisi, istintaq fasiləsiz aparılıb və çoxlu istintaq tədbirləri, o cümlədən ekspert rəyləri tələb olunub, ikincisi, əlavə istintaq tədbirləri üçün verdiyi çoxlu ərizə və vəsatətlərlə cənab İ.A. icraatın uzanmasına xeyli dərəcədə şərait yaratmış olub. Müvafiq surətdə, o, belə qənaətə gəldi ki, icraatın müddəti həddən artıq uzun olmayıb.

Lakin dinləmədə Komissiya nümayəndəsi belə bir fikir ifadə etdi ki, bu məsələ son vaxtlar işdə baş verən «yeni dönüşün» və bunun nəticəsində prosesin gedişinin «sürətlənməsinin» işığında nəzərdən keçirilməlidir.

119. Məhkəmə xatırladır ki, icraatın müddətinin ağlabatan olub-olmaması işin hallarının işığında qiymətləndirilməli və bu zaman Məhkəmənin presedent hüququ ilə bərqərar edilmiş meyarlar, xüsusən işin mürəkkəbliyi, ərizəçinin və səlahiyyətli orqanların davranışı nəzərə alınmalıdır (digər qərarlar içərisində bax: *Kemaşenin* işi üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, s. 27, b. 60; və *Reynhardt və Sliman-Keyd Fransaya qarşı* məhkəmə işi üzrə 31 mart 1998-ci il tarixli qərar, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II, p. 662, § 97).

120. Bu işdə ərizəçinin məhkəməyə verilməsi barədə qərardan (24 yanvar 1996-cı il) sonrakı mərhələ, hazırkı qərarın qəbul edildiyi tarixdə işin hansı vəziyyətdə olduğunu nəzərə alsaq, 6-cı maddənin 1-ci bəndi baxımından ciddi tənqid predmeti ola bilməz: Kassasiya Məhkəməsinin cinayət şöbəsi sözügedən qərardan hüquq məsələləri ilə bağlı ərizəçinin verdiyi şikayət barədə kifayət qədər tez – 25 iyun 1996-cı ildə qərar qəbul etmiş (yuxarıda 77-ci bəndə bax) və 11 dekabr 1996-cı il tarixli dinləmədə ərizəçinin verdiyi vəsatətə cavab olaraq, Mayen-et-Luara andlılar məhkəməsi işi özünün növbəti iclasınadək təxirə salmışdır (yuxarıda 78-ci bəndə bax); sonra həmin məhkəmə 20 mart 1997-ci ildə qərar qəbul etmiş (yuxarıda 79-cu bəndə bax), Kassasiya Məhkəməsinin cinayət şöbəsi isə 1 aprel 1998-ci ildə öz qərarını qəbul etmişdir (yuxarıda 80-ci bəndə bax).

121. Sualların yaranmasına səbəb olan müddət ibtidai istintaqın müddətidir (dörd il altı aydan artıq).

İstintaq aparmış məhkəmə orqanlarının davranışı tənqiddən xaric deyil. Bununla bağlı Məhkəmə xüsusən qeyd edir ki, axırncı dəfə işin Ance böyük instansiya məhkəməsinin istintaq aparan hakiminə verilməsi prosesin gedişini ləngidib.

Bununla belə, iş «faktual» baxımdan kifayət qədər mürəkkəb idi və müəyyən yubanmalar bununla izah edilə bilərdi. Bundan əlavə, baxmayaraq ki azad edilmək barədə vəsatətlər verdiyinə görə ərizəçini tənqid etmək olmaz, hər halda çoxlu sayda vəsatət verməklə, yaxud qətlə törətdiyini daim inkar etməklə o, istintaqın

uzanmasına xeyli dərəcədə şərait yaratmış olub: birincisi, 4 may 1993-cü il tarixli oğurluq (yuxarıda 40-cı bəndə bax) əlavə araşdırmalara səbəb olub; ikincisi, cənab İ.A.-nın bilərəkdən istintaqı ləngitməyə çalışması işin materiallarından aydın olur, buna belə bir fakt misal ola bilər ki, o, 19 iyul 1995-ci ildə bir neçə əlavə istintaq tədbiri barədə müraciət etməzdən əvvəl iş üzrə materialların dövlət prokuroruna göndəriləcəyi barədə ona məlumat verilməsini gözləyib (yuxarıda 65-ci bəndə bax).

122. Yuxarıda qeyd edilənləri, habelə hazırkı qərarın qəbul edildiyi tarixdə işin hansı vəziyyətdə olduğunu nəzərə alsaq, Məhkəmə belə qənaətə gəlir ki, 6-cı maddənin 1-ci bəndinin pozuntusu baş verməyib.

III. KONVENSIYANIN 50-ci MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

123. Konvensiyanın 50-ci maddəsinə əsasən:

«Əgər Məhkəmə müəyyən etsə ki, Razılığa gələn Yüksək Tərəfin məhkəmə və ya digər orqanlarının qəbul etdiyi qərar və ya tədbir bu Konvensiyadan doğan öhdəliklərə tamamilə və ya qismən ziddir, habelə sözügedən Tərəfin daxili hüququ bu cür qərarın və ya bu cür tədbirin nəticələrinin əvəzinin qismən ödənilməsinə yol verir, onda Məhkəmənin qərarı ilə, zərurət olduqda, zərərçəkən tərəfə ədalətli əvəz verilməlidir».

A. Maddi ziyan

124. Ərizəçi bildirdi ki, uzun müddət həbsdə qalması onu bütün peşə fəaliyyətlərindən və gəlir mənbələrindən məhrum edib; o, ziyanın əvəzində 500.000 fransız frankı tələb etdi.

125. Hökumət bu tələbin əleyhinə çıxaraq bildirdi etdi ki, ərizəçinin həqiqətən iddia edilən ziyana məruz qalması sübuta yetirilməyib.

126. Komissiya nümayəndəsi bu məsələ barədə fikir bildirmədi.

127. Məhkəmə hesab edir ki, bu işin hallarını nəzərə alsaq, dəymiş hər hansı ziyanı görə heç bir kompensasiya ödənilməməlidir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

128. Cənab İ.A. Fransa məhkəmələrində (50.000 fransız frankı) və Avropa Məhkəməsində (25.000 fransız frankı) çəkdiyi məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin əvəzinin ödənilməsini tələb etdi.

129. Hökumət qeyd etdi ki, ərizəçi dövlətdaxili məhkəmələrdə çəkdiyi məhkəmə xərclərini və digər məsrəfləri təsdiq edən heç bir sənəd təqdim etməyib.

130. Komissiya nümayəndəsi hər hansı rəy bildirmədi.

131. Məhkəmə Fransadakı icraatla bağlı xərclərin sübutu qismində heç bir sənəd almadığına görə, cənab İ.A.-nın Avropa Məhkəməsindəki icraat üçün çəkdiyi məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin əvəzində ona 25.000 fransız frankı təyin edir.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

132. Məhkəmədə olan məlumata görə, bu qərarın qəbul edildiyi tarixdə Fransada tətbiq edilən, qanunla müəyyən edilmiş faiz dərəcəsi illik 3,36% təşkil edir.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi pozulub;

2. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulmayıb;

3. *Qərara alır ki*:

a) cavabdeh dövlət məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə ərizəçiyə üç ay ərzində 25.000 (iyirmi beş min) fransız frankı ödəməlidir;

b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər həmin məbləğdən əlavə 3,36% təşkil edən adi illik faiz dərəcəsi ödənilməlidir.

4. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında qalan tələbləri *rədd edir*.

İngilis və fransız dillərində qəbul edilmiş və 23 sentyabr 1998-ci ildə Strasburqda İnsan Hüquqları Sarayında açıq dinləmədə elan edilmişdir.

Rudolf Bernhardt (*Rudolf Bernhardt*)
Sədr

Herbert Petsold (*Herbert Petzold*)
Katib

Konvensiyanın 51-ci maddəsinin 2-ci bəndinə və A Məhkəmə Reqlamentinin 53-cü Qaydasının 2-ci bəndinə uyğun olaraq, bu qərara cənab Pettitin qərarla üst-üstə düşən rəyi əlavə olunur.

Paraflanmışdır: R. B. (R. B.)
Paraflanmışdır: H. R. (H. P.)

HAKİM PETTİTİNİN QƏRARLA ÜST-ÜSTƏ DÜŞƏN RƏYİ

Mən ibtidai həbsin müddəti barəsində 5-ci maddənin pozulduğu, 6-cı maddənin isə pozulmadığı barədə qərarın lehinə səs verdim. Fransa məhkəmələrində və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsində baxılan bu işdə müstəsna hallar vardı: işgəncə,

qətl və cəsədin gizlədilməsi, özü də sonuncu ittiham ərizəçi tərəfindən etiraf edilmişdi.

Bunu başa düşmək olar ki, istintaqa mane olmaq üçün ardıcıl cəhdlər edən müttəhimlə üzləşmiş hakimlər həqiqətin aşkara çıxmasını təmin etmək üçün və işin yekun materiallarını andlılar məhkəməsinə göndərmək üçün kifayət qədər araşdırmalar aparmalı idilər. Hakimlər öz işlərini üzərilərinə düşən vəzifədən tam xəbərdar olaraq görmüşdülər, yeganə istisna bunda idi ki, onlar azad edilmək barədə ərizəçinin təqdim etdiyi vəsatətlərə dair qərarlarını kifayət qədər əsaslandırmamışdılar və Məhkəmə bunu öz qərarında tənqid etdi.

Azad edilmək barədə, eləcə də əlavə istintaq tədbirləri barədə ardıcıl olaraq vəsatətlər vermiş təqsirləndirilən şəxsin taktikasına diqqət yetirilməlidir. Bu, azad edilməyə nail olmaq məqsədilə istintaqı uzatmaq üçün onun qəsdən qurduğu hiylə sayıla bilər, eyni zamanda, istintaq aparan hakimlər daim onun gizlənməsi riskinin mövcud olduğunu hesab edirdilər.

Beləliklə, ictimai asayişin qorunması ilə təqsirləndirilən şəxsin məhkum edilməkdən yaxa qurtarmaqda qətiyyət göstərməsi arasındakı bu ziddiyyət prosesin uzanması ilə nəticələnmişdir və icraatın təxirə salınması barədə qərarı əsassız saymaq olmaz, çünki Məhkəmə dövlətdaxili məhkəmələrin davranışı kimi ərizəçinin davranışını da nəzərə almalıdır.